

Türkiye Yükseköğretiminde 100 Yıllık Süreçte Açık ve Uzaktan Öğretim¹

Kamil ÇEKEROL²

Başvuru Tarihi: 16.06.2023

Kabul Tarihi: 11.08.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Türkiye'nin açık ve uzaktan öğretim yolculuğu Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar uzamaktadır. Cumhuriyet'in kuruluşu ile kavramsal düzeyde gündeme gelen uzaktan eğitim 1950'li yıllara kadar tartışmalar ve önerilere konu olmuştur. 1950'li yıllarda özel projelerde yazışmalı eğitim yöntemi ile ilk uygulamalar ortaya çıkmış bunu Millî Eğitim Bakanlığının farklı düzeylerde yine yazışmalı eğitim kapsamındaki uygulamaları takip etmiştir. Uzaktan eğitim 1981 yılından itibaren Yükseköğretim Yasasının yürürlüğe girmesi ile Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesinin yaygın uygulamaları ve diğer üniversitelerin uyguladıkları projeler ile önemli bir gelişim göstermiştir. 2000'li yıllardan itibaren ise üniversitelerin uzaktan öğretim diploma programları açmaya başlaması ve 2010'lu yıllarda yasal altyapının da oluşturulması ile uzaktan eğitim tüm üniversitelerde uygulama alanı bulmuş ve büyük ölçüde yaygınlaşmıştır. Bu çalışmada Türkiye'de 100 yıllık süreçte uzaktan eğitimin yükseköğretimdeki gelişimi dönemsel ayrımlarla sunulmakta ve 100. yıldaki uygulamalar veriler ışığında değerlendirilmektedir. Bu amaca yönelik olarak çalışmada sistematik derleme yaklaşımı ve doküman analizi olmak üzere çoklu yöntem kullanılmıştır. Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadarki dönem sistematik derleme yaklaşımı ile incelenerek, alan yazındaki bilimsel yayınlar taranmış, bulguları sentezlenerek analiz edilmiştir. Çalışmada ayrıca uzaktan eğitimin Türkiye'de günümüzdeki durumunu açıklamak amacıyla doküman analizi gerçekleştirilmiş, bu kapsamda alan yazındaki, Yükseköğretim Kurumu ve üniversitelerin web sayfaları ve yayınlarındaki basılı ve e elektronik materyaller incelenerek elde edilen veriler yorumlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre Türkiye yükseköğretiminde uzaktan eğitimin gelişiminin, Mektupla Öğretim, Merkezi Açıköğretim ve Uzaktan Eğitimin Yaygınlaşması Dönemleri olmak üzere üç döneme ayrılacağı ortaya konmuştur. Her dönemin kendine özgü uygulamaları ve söz konusu gelişimi belirleyen özellikleri eleştirel bir bakış açısıyla çalışmada sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan Eğitim, Açıköğretim, Uzaktan Öğretim, Uzaktan Eğitimin Gelişimi, Türkiye'de Uzaktan Eğitim, Türkiye'de Açıköğretim

Atf: Çekerol, K. (2023). Türkiye yükseköğretiminde 100 yıllık süreçte açık ve uzaktan öğretim. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(Özel Sayı), 29-58.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Uzaktan Öğretim Bölümü, kcekerol@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9034-9470

A Hundred Years' Story of Open and Distance Education in Turkish Higher Education

Kamil ÇEKEROL³

Submitted by: 16.06.2023

Accepted by: 11.08.2023

Article Type: Research Article

Abstract

The history of open and distance education in Türkiye dates back to the foundation of Turkish Republic. Discussed only at conceptual level in the early years of the republic, open and distance education later became an issue focused on in educational policies and innovative projects until 1950s. The first practices were initiated within the scope of some special projects adopting the correspondence learning method, which were followed by several implementations supervised by Ministry of National Education. What considerably promoted the development of distance education in Türkiye were the enactment of Higher Education Law in 1981, the country-wide practices initiated by Anadolu University Open Education Faculty and some similar projects undertaken by other universities in the country. As of 2000s, Turkish universities started to offer distance diploma programs, and 2010s witnessed the implementation of distance education practices in all the universities in the country following the enactment of the regulations regarding these practices by the government. This study aims to present the development of distance education in Turkish higher education system according to a periodic classification and evaluate the current practices in its 100th anniversary by analyzing the related data. To achieve this purpose, the study adopted a multiple approach involving the systematic review approach and documentary analysis method. The findings of the study suggest that the development of distance education in Turkish higher education system can be explained under four successive periods: Conceptualization of Distance Education, Teaching through Letters, Centralized Open Education and the Spread of Distance Education.

Keywords: *Distance Education, Open Education, Distance Teaching, Development of Distance Education, Distance Education in Türkiye, Open Education in Türkiye*

³ Anadolu University, Open Education Faculty, Department of Distance Education, kcekerol@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9034-9470

Giriş

Uzaktan eğitim günümüzde eğitimin her kademesinde uygulanabilir hâle gelmiş ve özellikle teknolojinin son derece hızlı bir gelişim kaydettiği son 50 yıllık süreçte uygulamaların hızla arttığı ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda uzaktan eğitimin yaygınlaşmasının süreceği açıktır. Bu nedenle kendine özgü süreç ve bileşenleri barındıran ve geleneksel eğitimden farklı bir eğitim türü olarak kabul edilen uzaktan eğitimin tüm açıklamaları ile anlaşılması önemlidir. Uzaktan eğitim bir disiplin olarak uzun yıllardır bileşenleri, süreçleri, öğretim stratejileri, yönetim ve organizasyon yapısı gibi birçok açıdan kendini açıklamaktadır. Bu açıklamalar içerisinde alanın tarihsel gelişim boyutunun incelenmesi de önemlidir. Çünkü bu çalışmada ortaya konulmaya çalışıldığı gibi uzaktan eğitimin tarihsel gelişimi sınıflandırıldığında ortaya çıkan her evre önemli bir değişimi temsil etmektedir. Genellikle teknolojik gelişmeye koşut olarak ortaya çıkan bu gelişim evreleri, önceki dönemlerin alana ait birikimlerini de kullanarak yazışmalı eğitimden, radyo ve televizyona ve internete dönüşüm gibi alandaki ve uygulamadaki önemli yenilikleri kapsamaktadır. Bu anlamda uzaktan eğitimin, gelişimleri hızla içselleştiren ve uygulamaya alan bir eğitim alanı olduğu söylenebilir. Alan yazında büyük oranda teknolojik değişimler ile temsil edilse de her dönüşüm, alanda yeni kavramların, süreçlerin ve stratejilerin ortaya konmasını gerektirmekte ve alanın sürekli olarak kendisini yenilemesini sağlamaktadır. Bu nedenle uzaktan eğitim alanının tarihsel gelişiminin açıklanması mevcut ve gelecekteki uygulamaların ve stratejilerin oluşturulmasına önemli katkı sunacaktır.

Türkiye’de uzaktan yüksek öğretim Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren eğitimin yaygınlaştırılması, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, örgün öğretimdeki kapasite kısıtlamalarının aşılması boyutlarında tartışılmış ve kitlesel uygulamalar bu yönde şekillenmiştir. Günümüzde ise yükseköğretimde büyük ölçekli bir kurumun kitlesel olarak ve diğer kurumların ise daha kompakt ve özel projeler biçiminde sunulan uzaktan eğitim, Türkiye’de kendisine özgü bir modeli yaratmıştır. Türkiye’de Cumhuriyet’in kuruluşu ile gündeme gelen, 1950’lerden itibaren farklı amaçlarla ve düzeylerde 1980’lere kadar gelişimini sürdüren uzaktan eğitim 1980’lerden itibaren Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi ve 2000’li yıllardan itibaren ise diğer üniversitelerin alanda yer alması ile bu modeli oluşturmuştur. Günümüzde dört üniversitenin “açıköğretim” ve diğer üniversitelerin “uzaktan öğretim” yapması biçiminde şekillenen uzaktan eğitim uygulaması bu anlamda Türkiye’de kendine özgü bir model olarak kabul edilebilir. Bu bakış açısına göre bu çalışma Türk Yükseköğretiminde bu modelin ortaya çıkış aşamalarını, gelişimini ortaya koymayı ve günümüzdeki durumunu değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Türkiye’de uzaktan eğitimin gelişimini inceleyen çalışmalar genellikle Dünyadaki gelişimi açıklayan çalışmalara benzer biçimde uzaktan eğitimin sunum biçiminde meydana gelen değişimleri temel alarak açıklamalar getirmektedir. Bu açıklamalar geçerli kabul edilmekle birlikte bu çalışma yükseköğretimdeki gelişimi odağına almaktadır ve buna göre dönemsel gelişim ayrımları ortaya konmuştur. Aşağıda öncelikle uzaktan eğitimin Dünyadaki gelişimi genel olarak açıklandıktan sonra çalışma kapsamında elde edilen bulgulara uygun olarak Türkiye’de yükseköğretimde uzaktan eğitimin gelişimi dört farklı dönemde sunulmakta ve günümüzdeki durum değerlendirilmektedir.

Uzaktan Eğitimin Dünyadaki Gelişimi

Öğretmen ile öğrenci arasındaki öğretim amaçlı yazışmalar bir eğitim etkinliği olarak kabul edildiğinde uzaktan eğitim uygulamalarının tarihi eski çağlara kadar götürülebilmektedir. Bu anlamda uzaktan eğitimin insanların iki bin yıl önce el yazmalarını oluşturmaları ile başladığı kabul edilmektedir (Ebranati, 2007, s. 34). Bu el yazmaları uzaktaki alıcıya bilginin aktarımının gerçekleştirilmesini sağlıyordu. Diğer bir deyişle öğreten ile öğrenenin aynı ortamda olması gerekliliği ortadan kalkıyordu. Bunun yanında bir eğitim biçimi olarak uzaktan eğitimin ortaya çıkışı ve bu yönde kamuya duyurulması tarihi ise tartışmalıdır. Bu noktada alanda kabul gören anlayış Otto Peters’in (1983) bakış açısına göre uzaktan eğitimin endüstrileşmeyle birlikte ortaya çıktığıdır. Peters’e göre geleneksel, gruba yönelik ve sözlü anlatıma dayanan öğretim biçimi, endüstrileşme öncesi dönemin öğretim biçimidir. Uzaktan eğitim ise endüstrileşmeyle geliştirilen araçların ortaya çıkmasına

paralel olarak gelişen bir öğretim biçimidir. Endüstrileşmeyi insanın önceki devirlerden tamamen farklı bir şekilde geliştiği yeni bir çağın simgesi olarak gören Peters'e göre uzaktan eğitim endüstriyel süreçle özel bir ilişki içerisinde. Uzaktan eğitimin bu anlamda ortaya çıkışı 18. yüzyılın başlarına götürülebilmekte ancak tanımlanmış bir eğitim uygulaması olarak 19. yüzyılın ortalarına uzamaktadır. 20 Mart 1728 tarihinde Boston Gazetesi'nde uzaktan eğitim yöntemi ile "Steno Dersleri"nin verileceği ilanı ve 1833 yılında Lunds Weckebland isimli bir İsveç gazetesinde mektupla yazılı anlatım dersi verileceği yönünde yayımlanan ilan uzaktan eğitimin başlangıcını temsil etmektedir (Çoban, 2013, s. 32; Kaya, 2002, s. 28; İşman, 2011, s. 38). Ancak bu ilanlarda iki yönlü iletişimden ya da notlandırmadan söz edilmemiştir ve derslerin verilip verilmediği yönünde bilgi yoktur. Planlı, düzenli ve notlandırmaya dayalı uzaktan eğitim uygulaması ise 1840 yılında stenograf olan Isaac Pitman ile başlamış ve yazışmalı uzaktan eğitim ile uzaktan derslerin başlangıcı olarak kabul edilmiştir (Kaya, 2002, s. 28; İşman, 2011, s. 38; Kırık, 2014). Ardından posta yoluyla yazışmalı eğitim şeklinde ortaya çıkan ve kısaca "mektupla öğretim" olarak adlandırılan bu süreçte uzaktan eğitim, Kanada, Yeni Zelanda, Çin ve Amerika gibi insanların birbirlerinden uzakta yaşadıkları, yerleşim alanlarının uzak olduğu ve bu yerleşim yerleri arasındaki ulaşımın zor olduğu ülkelerde uygulanmış ve yaygınlaşmıştır.

Mektupla öğretim uzaktan eğitimin gelişiminde modern dönemin ilk evresi olarak kabul edilir ve bu konuda alan yazında tam bir fikir birliği vardır. Sonraki süreçte uzaktan eğitimin gelişimine yönelik yapılan sınıflandırmalar büyük oranda teknolojiye dayalı olarak gerçekleşmektedir. Ancak gelişim dönemleri ifade edilirken ortaya konan evreler belirli tarihler temelinde ayrıştırılsa da iç içe geçmiş durumdadır ve birbirlerini kapsayarak ilerlemekte ve alan uzmanlarının bakış açlarına göre isimlendirilmektedir.

Bu gelişim evrelerini ilk ortaya koyan alan uzmanlarından Kaufman (1989, s. 67) uzaktan eğitimin birçok biçim aldığını ancak kabaca üç gelişim aşamasında (veya nesilde) sınıflandırılabilirliğini ve bunların her birinin önemli teknolojik yenilikleri yansıttığını belirtmektedir: İlk nesil, tek bir teknolojinin baskın olarak kullanıldığı (başlangıçta postayla yazışma, sonra radyo ve ardından televizyon) ve eğitimi sunan öğretmenle doğrudan öğrenci etkileşiminin olmaması ile karakterize edilir. İkinci nesil uzaktan eğitim, öğretim materyallerinin uzaktan çalışma için özel olarak tasarlandığı öğretim materyalleriyle ancak iki yönlü iletişimin hâlâ üçüncü bir kişi tarafından (öğretim materyallerini oluşturan farklı bir eğitmen gibi) sunulduğu çoklu ortam yaklaşımı ile bütünleşmiş bir sunum biçimiyle ifade edilir. Üçüncü nesil uzaktan eğitim ise eğitimi tasarlayan öğretmen ve uzaktaki öğrenciler arasında doğrudan etkileşime olanak sağlayan iki yönlü iletişim ortamına dayanır. Bu bakış açısı teknolojik gelişimin ve öğretene ile uzaktaki öğrenenin etkileşimini dikkate alan bir ayrımı vurgulamaktadır.

İşman (2014, s. 36) ise uzaktan eğitimin gelişimini teknolojik gelişime dayalı olarak beş evrede sunmaktadır:

1. Mektupla öğretim öncesi dönem.
2. Mektupla öğretimin yoğun olarak uygulandığı dönem: Posta hizmetleri ile kitap ve diğer öğretim materyalleri öğrencilere gönderilmektedir.
3. Tek yönlü radyo ve televizyon uygulamaları dönemi: Radyo ve televizyon üzerinden uzaktan eğitim ders yayınları yapılmaktadır.
4. Çift yönlü radyo ve televizyon uygulamaları dönemi: Çift yönlü etkileşimli video konferans çalışmaları yoğun olarak yapılmaktadır.
5. Uydular ve gelecek teknolojiler dönemi: İletişim teknolojileri bilgisayar, uydu, fiber optik ve diğerleri sayesinde dersler öğrencilere ulaştırılmaktadır.

İşman'ın (2014) sunduğu tarihsel gelişim Moore ve Kearsley'in (2012, s. 24) yazışmalı eğitim, radyo ve televizyon yayını, açık üniversiteler, telekonferans, İnternet ve web olarak sıraladığı, alanda kabul gören ve bunun yanında organizasyonel bakış açısını da yansıtan uzaktan eğitimin beş dönemi ayrımına uygundur.

Benzer ayırım daha önce Taylor (2001) tarafından da mektup modeli, çoklu ortam modeli, tele-öğrenme modeli, esnek öğrenme modeli ve akıllı esnek öğrenme modeli biçiminde yine beş nesil olarak ele alınmıştır. Moore ve Kearsley'in (2012) kitabını değerlendirdiği çalışmasında Göksel (2015) söz konusu beş nesle paralel olarak uzaktan eğitimin beş evresini şu şekilde açıklamaktadır:

Birinci Evre: Uzaktan sağlanan mektupla ve evde yapılan çalışmalarla, eğitim bağımsız ve bireysel çalışmayı desteklemiştir. Etkileşim yoktur.

İkinci Evre: Radyo ve televizyon yayını ile öğretime görsel ve işitsel öğelerin dâhil edildiği bu evrede, çok az etkileşim vardır veya hiç etkileşim yoktur.

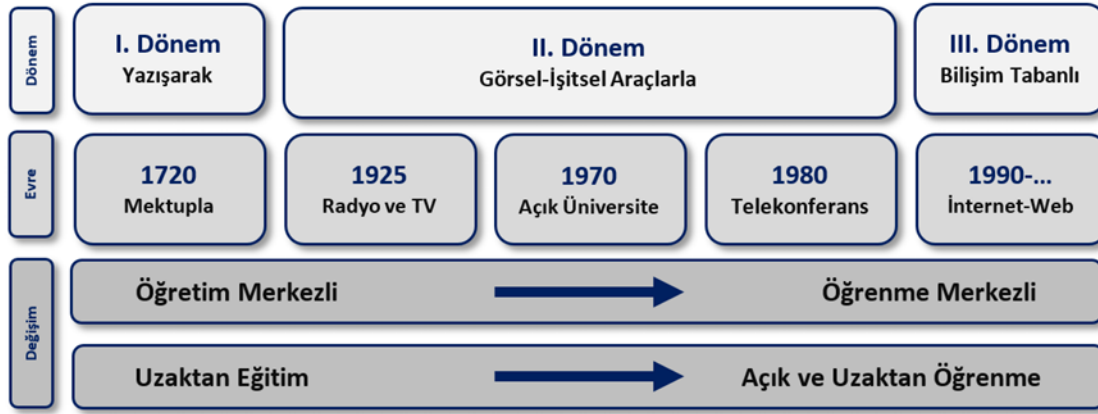
Üçüncü Evre: Görsel ve videoların kullanımıyla uzaktan eğitimin yüz yüze eğitimle desteklendiği, ders takımlarının ve derslerin sistem yaklaşımıyla tasarımıyla, endüstriyel bir sistem yaklaşımı getiren bu evrede etkileşim yine azdır.

Dördüncü Evre: Ses, video ve bilgisayar kullanımı sayesinde etkileşimli telekonferanslar aracılığıyla, uzaktan eğitimde ilk kez öğrenen-öğrenen ve öğrenen-öğretmen arasındaki gerçek zamanlı etkileşimin başlangıcıdır.

Beşinci Evre: Çevrimiçi internet-tabanlı sanal sınıfların yapılandırmacı öğrenme yöntemiyle verildiği bu evrede, metin ses ve videoyu tek bir platformda bir araya getiren sistemde etkileşim vardır.

Moore ve Kearsley'in (2012, s. 24) ayırımında uzaktan eğitimin gelişimi, öğreten ve öğrenen ayırımına köprü kuran posta hizmetlerinin ve radyo ve televizyonun etkin kullanıldığı açık üniversite veya ikili yapılı ancak büyük ölçekli uzaktan eğitim sunan üniversitelerin uygulamalarına idari ve organizasyonel bir bakış açısı içerir (Çekerol, 2020). Ardından kullanılan video konferans teknolojisi ise ihtiyaç duyuldukça yapılan iş toplantıları ve sunumlar için çok faydalı olmakla birlikte uzun süreler boyunca düzenli uygulanması gereken programlar için, büyük ölçüde maliyet, zamanlama kısıtları ve istekli öğretenlerin sınırlılığı gibi nedenlerle daha az faydalı görülmüştür (Shale, 2010, s. 98). Yine de video konferans uzaktan eğitimin ilerlemesi üzerinde en azından alanda çektiği ilgiye göre fark edilir bir etkiye sahip olmuş gibi görünmektedir. İki yönlü telekonferans ve etkileşimli video konferansın ortaya çıkmasından önce, uzaktan eğitim vermek için kullanılan teknoloji, 'uzak' eğitim deneyiminin doğasını temelden değiştirmemiştir. Birçok kurum ders öğretmenlerine erişim sağlayarak sorunu çözmeye çalışmasına rağmen öğretim esasen materyal temelli ve iletişim eş zamansız ve gecikmeli idi (Shale, 2010, s. 99). Ancak artan etkileşim ve eş zamanlı tartışma, uzaktan eğitimin akademik kalitesi konusunu ele almanın bir yolu olduğunu kanıtlamıştır. Bunun da ötesinde etkileşimli video konferans sayesinde öğretim bilinen yüz yüze sınıf deneyimini çok daha yakından simüle eder hâle gelmiş, teknoloji kampüs içi eğitim tarafına daha kolay katılım sağlamıştır.

Bozkurt (2017) ise Moore ve Kearsley'in (2012, s. 24) uzaktan eğitim alanının tarihsel gelişimindeki evreleri kabul ederek dönem isimlerini belirlemiş ve bu tarihsel gelişimdeki kavramsal dönüşümleri açıklamıştır. Bozkurt (2017) her dönemde yaygın olan bilgi ve iletişim teknolojilerinin öğrenme-öğretme süreçlerinde kullanıldığını ve bu teknolojilerin uzaktan eğitimin dönem ve evrelerini belirlediğini vurgulayarak bu dönem ve evreleri şu şekilde belirlemektedir:

Şekil 1. Uzaktan eğitimin küresel bağlamda dönem ve evreleri (Bozkurt, 2017).

Uzaktan eğitimin dünyadaki tarihsel gelişiminde teknolojinin belirleyici rol oynadığı açık biçimde görülmekle birlikte 1960'ların sonlarında ortaya çıkan ve yaş sınırlaması, formel öğrenim geçmişi gibi giriş kısıtlamalarını büyük oranda yok ederek herkesin yükseköğrenim görmesine olanak sağlayan uzaktan eğitimin en yaygın modeli olan "Açık Üniversiteler" de bu gelişimde önemli rol oynamıştır. Türkiye'de bu rolü oynayan Anadolu Üniversitesinin de aralarında bulunduğu açık üniversiteler birçok ülkede kitlesel eğitim sunarak yaygınlaşmış ve iletişim teknolojilerinin yoğun kullanımı ile bütünleşmişlerdir. Açık üniversitelerin başarısında öne çıkan unsurlar altın üçgen olarak tanımlanan 'düşük maliyetli', 'çok sayıda öğrenciye yönelik' ve 'yüksek kaliteli öğretim sunumunu' gerçekleştirmeleri olmuştur (Guri-Rosenblit, 2014). Açık üniversiteler Keegan'ın 1996 yılında ortaya koyduğu gibi geleneksel yükseköğretim kurumlarından idari ve mali yapıları, bina ve teçhizatları, kurumsal öğrenmeyi özelleştirmeleri, öğretme eylemini endüstrileştirmeleri açılarından farklılaşarak uzaktan eğitimin ana akım yükseköğretim içerisine yerleşmesine önemli katkıda bulunmuşlardır. Bu anlamda özellikle yükseköğretim düzeyinde teknolojinin yanında açık üniversiteler tarafından ortaya konan kendilerine özgü organizasyon yapıları uzaktan eğitimin gelişiminde dikkate alınması gereken bir unsur olmuştur.

Teknolojinin ve uygun organizasyonel yapılarının oluşumunun katkılarının yanında uzaktan eğitimin gelişiminde etkili olan bir diğer unsur alanın akademik açıdan gelişimi olmuştur. Özellikle 1970'lerden itibaren hızla gelişen uygulamaların yanında alana ilişkin güçlü bir teorik altyapı da oluşmuş, uzaktan eğitim bu anlamda bir akademik disiplin hâline gelmiştir. Fırat (2019) bir alanın disiplin olması koşulları ve uzaktan öğretimin sunduğu argümanların incelenmesi sonucunda uzaktan öğretimin teoride ve pratikte doygunluğa ulaşmış, zamanı gelmiş bir disiplin olduğunu bildirmektedir. Bu sayede uzaktan eğitim yükseköğretim de ana akım içerisine yerleşmiştir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada sistematik derleme yaklaşımı ve doküman analizi olmak üzere çoklu yöntem kullanılmıştır. Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadarki dönem sistematik derleme yaklaşımı ile incelenmiştir. Sistematik derleme Higgins ve Green'e (2011, s. 6) göre belli bir araştırma sorusuna cevap verebilmek amacıyla, araştırma sorusu ile ilgili yayınların önceden belirlenmiş ölçütler çerçevesinde bir araya getirilerek sentezlenmesidir. Bu kapsamda sistematik derleme çalışmaları, belli bir alan veya disiplinde üretilen bilimsel yayınların genel olarak taranmasını veya belirli bir konu ile ilgili çalışmaların bulguları üzerinden yeni analizler yapılmasını amaçlayabilir (Bellibaş ve Gümüş, 2018, s. 506). Bu kapsamda uzaktan eğitim alan yazını taranarak, bu çalışmanın amacına uygun temel ölçüt olarak Türkiye'de uzaktan eğitimin gelişimi kabul edilmiş, buna göre dönemler bazında uzaktan eğitimin gelişimini açıklayan çalışmalar derleme sürecine dâhil edilmiştir. Bu

noktada bu çalışmada dönemler bazında gelişimin açıklanması, içinde bulunulan dönemin değerlendirilmesinde önemli bir anlayış sağlayacağı düşünüldüğünden, yararlanılmakla birlikte uzaktan eğitimin gelişimini kronolojik olarak sıralayan çalışmaların ötesinde dönemsel ayrımlarla açıklayan çalışmalar özellikle dikkate alınmıştır. Buna göre derleme için incelenen çalışmaların tamamı veri seti olarak görülerek bir anlamda çalışmanın örneklemini oluşturmuş, uzaktan eğitimin gelişimini, tanımladığı ve açıkladığı dönemler itibarıyla ele alan çalışmalar derleme kapsamına alınarak bir kapsam sınırlandırması da yapılmıştır. Çalışmada sistematik derleme kapsamında incelenen çalışmalardaki dönemlere ilişkin tanımlamalar, belirlenmiş temalar olarak kabul edilerek betimsel analiz yapılmıştır.

Çalışma kapsamın da ayrıca uzaktan eğitimin Türkiye'deki güncel durumunu açıklamak için doküman analizi gerçekleştirilmiştir. Doküman analizi Bowen'in (2009) tanımıyla basılı ve elektronik (bilgisayar tabanlı ve internet erişimli) materyallerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde gerçekleşen bir dizi işlemdir. Buna göre 2000 yılından itibaren Türkiye'de yükseköğretimdeki açıköğretim ve uzaktan öğretim uygulamaları üniversitelerin, Yükseköğretim Kurulunun ve Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezinin web sayfaları taranarak ve basılı materyaller incelenerek uygulamalara ilişkin veriler elde edilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Çalışmada kullanılan sistematik derleme yaklaşımı ve doküman analizi ile elde edilen verilerin incelenmesi değerlendirilmesi sonucunda uzaktan eğitiminin Türkiye yükseköğretimindeki gelişiminin dört dönemde incelenebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu dört dönemin ortaya konmasında, betimsel analize uygun olarak alan yazından elde edilen tematik çerçeve kullanılmıştır. Buna göre 1980 öncesi dönem Kavramsallaşma ve Mektupla Öğretim olarak tamamıyla alan yazındaki tanımlamadan alınmıştır. 1980 sonrası dönemin ise mevcut alan yazında büyük oranda Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi uygulamalarına dayalı açıklandığı görülmüştür. Ancak 2010 yılından itibaren alana birçok üniversitenin sunucu kurum olarak girdiği görüldüğünden 2010 yılına kadar ki dönem Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi uygulamalarına ve yasal tanıma dayalı olarak Merkezi Açıköğretim Dönemi, 2010 yılı sonrası Uzaktan Eğitim Sunumunun Yaygınlaşma Süreci olarak kabul edilmiştir. Yine 2010 yılı sonrasında açıköğretim ve uzaktan öğretim iki farklı sunum biçimi olarak mevzuatta ve uygulamada kabul edildiğinden açıköğretim ve uzaktan öğretim 2010 yılı sonrası Uzaktan Eğitim Sunumunun Yaygınlaşma Sürecinin alt temaları olarak açıklanmıştır. Aşağıda öncelikle çalışmadaki betimsel analize temel oluşturan temaların belirlenmesine yönelik Türkiye'de uzaktan eğitimin gelişimindeki dönemler sınıflandırması iki alt başlıkta verilmekte ve bunun sonucunda ortaya konan tema ve alt temalar başlıklarında veriler betimlenerek, bu betimlemeler açıklanmaktadır.

Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Gelişiminde Dönemler

Türkiye'de uzaktan eğitimin tarihsel gelişiminin alan yazındaki dönemsel ayrımlarının, sunucu kurumlara ve sunum teknolojisindeki değişime göre iki şekilde açıklandığı görülmektedir. Her iki bakış açısı ile yapılan çalışmalarda 1923-1955 arası dönem Türkiye'de uzaktan eğitimin kavramsallaştığı ve tartışıldığı bir dönem olarak kabul edilmekte bu noktada bir ayrılık görülmemektedir. Nitekim bu dönemde ülkenin eğitim alanında gerçekleştirdiği reformlara bağlı olarak uzaktan eğitim hep gündemde olmuş ancak bazı küçük girişimler dışında uygulama alanı olmamıştır.

Uzaktan eğitimin dünyadaki gelişim evrelerine uygun biçimde Türkiye'ye yönelik alan yazındaki dönemsel ayrımlar 1956 yılından sonra mektupla öğretimin başlaması ile farklılaşmaktadır. Bu yıldan itibaren, gelişimi ülkedeki uzaktan eğitim sunum teknolojilerinin farklılaştığı dönemleri ayırarak inceleyen çalışmalar uzaktan eğitimin sunumunda kullanılan yaygın teknolojiye göre ayrıma giderken; sunucu kurumlara odaklanan çalışmalar o dönemde uygulamaları gerçekleştiren baskın eğitim kurumlarına göre ayrımı sunmaktadır.

Uzaktan eğitim sunucu kurumlara yönelik dönemsel açıklamalar

Öncü çalışmaları ile uzaktan eğitime alanına önemli katkılar yapmış olan Cevat Alkan 1980 tarihli Açık Üniversite başlıklı kitabında sunucu kurumlar bakış açısına göre uzaktan eğitimin Türkiye'deki tarihsel gelişim dönemlerini;

- Konunun fikir olarak tartışılması ve öneriler geliştirilmesi (1927-1960),
- Orta öğretim düzeyinde uygulanması (1960-1974),
- Yükseköğretim düzeyinde geliştirme girişimleri,

olarak sıralamaktadır. Bu yöndeki bakış açısıyla Özkul'da (2009: 678);

- Millî Eğitim Bakanlığı döneminde (1923-1981) açık ve uzaktan eğitim,
- Yükseköğretim Kanunu sonrasında açık ve uzaktan eğitim,

olarak incelemektedir. Ancak Özkul (2009) bu ayrımı yaparken yükseköğretime odaklanmakta ve dönemsel ayrımı buna göre yapmaktadır. Özkul bu ayrım içerisinde ilk dönemi Millî Eğitim Bakanlığının mektupla yükseköğretim uygulamalarına ve bu uygulamaları gerçekleştiren kurumlara; ikinci dönemi ise 1981 yılında Yükseköğretim Kanununun yürürlüğe girmesi ile Anadolu Üniversitesi ve diğer yükseköğretim kurumlarının uygulamalarına yönelik olarak açıklamaktadır.

Aynı yöndeki bakış açısıyla Kaya ve Odabaşı'da (1996) uzaktan eğitime yönelik öneri ve tartışmaların gerçekleştiği dönem olarak açıkladığı 1927-1955 dönemi; uzaktan eğitimin başladığı yıl olarak kabul ettiği 1956 ile sistemli bir şekilde uzaktan eğitim uygulamalarının Millî Eğitim Bakanlığına bağlı birimlerde sürdürüldüğü 1981 yılına kadar olan dönemi yine sunucu kurumlar bazında açıklamaktadır. Kaya ve Odabaşı 1982 yılından, çalışmayı gerçekleştirdikleri 1996 yılına kadar ki dönemi ise Anadolu Üniversitesinin uygulamaları ve Millî Eğitim Bakanlığı Açık Lise uygulamaları ile açıklamaktadır.

Uzaktan eğitimde teknolojik gelişimleri temel alan dönemsel açıklamalar

Uzaktan eğitimde teknolojik gelişimleri temel alan dönemsel açıklamalar, sunucu kurum bazında ayrım yapan çalışmalar gibi ilk dönemi 1923-1955 arası olmak üzere uzaktan eğitimin kavramsallaşması dönemi olarak tanımlamaktadır. Bu bakış açısına göre İşman (2011, s. 107) uzaktan eğitimin gelişim dönemlerini;

- Kavramsallaşma
- Mektupla öğretim
- İletişim teknolojilerini kullanım dönemi olarak üçe ayırmaktadır.

İşman'da Cumhuriyet'in kurulmasından 1950'li yıllara kadar olan dönemi uzaktan eğitimin kavramsallaşma dönemi olarak kabul etmektedir. 1950'li yıllar ise ilk uzaktan eğitim uygulamalarının başladığı yıllar olarak kabul edilmekte ve bu sürece damga vuran sunum teknolojisi mektupla öğretim olmaktadır. Mektupla öğretim süreci, İşman tarafından Millî Eğitim Bakanlığında farklı birimler tarafından gerçekleştirilen uygulama örnekleriyle, çalışmasını gerçekleştirdiği 2011 yılına süregelen bir uygulama olarak açıklanmaktadır. İşman (2011) uzaktan eğitimde iletişim teknolojilerinin kullandığı süreci radyoda ilk eğitsel yayınların sunulduğu 1941 yılında başlamaktadır. Televizyonun ise Türkiye'de 1968 yılında yayına başlamasıyla eğitsel yayınlara başladığı belirtilmektedir. Bilgisayar ortamına dayalı, video konferans ve web tabanlı uzaktan eğitim de bu süreç içerisinde yine devam eden uygulamalar olarak açıklanmaktadır. Buna göre Türkiye'de mektupla öğretim süreci ve iletişim teknolojilerini kullanım sürecini iç içe ilerleyen, süregelen bir süreç olarak görülmektedir.

Uzaktan eğitimde teknolojik gelişimleri temel alan dönemsel gelişimlere yönelik kapsamlı bir çalışmayı Bozkurt (2017) gerçekleştirmiştir. Bozkurt dönemsel gelişimleri, içerisinde yıl bazında gerçekleşen uygulamaları sıralayarak dört döneme ayırmaktadır:

- I. Dönem: Tartışma ve öneriler: Kavramsal (1923-1955)
- II. Dönem: Yazışarak: Mektupla (1956-1975)
- III. Dönem: Görsel-işitsel araçlarla: Radyo-Televizyon (1976-1995)
- IV. Dönem: Bilişim tabanlı: İnternet-Web (1996-...)

Bozkurt'un bu ayrımı da uzaktan eğitimin gelişim dönemlerine teknolojik bakış açısını yansıtmaktadır.

Yükseköğretimde Uzaktan Eğitimin Gelişim Dönemleri

Türkiye için sunum teknolojilerine dayalı olarak yapılan uzaktan eğitimin dönemsel gelişim ayrımları doğal olarak yukarıda verilen uluslararası alan yazındaki dönemsel gelişim ayrımlarına uygundur. Türkiye için sunucu kurumlar tabanlı gerçekleştirilen ayrımlarda da bu teknolojilerin kullanımı açıklanmaktadır. İlgili tüm çalışmalar bu dönemlerdeki uzaktan eğitimin gelişimine yönelik uygulamaları ayrıntılı biçimde sıralamakta ve açıklamaktadırlar. Gerçekleştirilen tüm uygulamalar ülkede uzaktan eğitimin gelişimine katkı sağlamış ve deneyim kazandırmıştır. Bu uygulamalar hedef kitlelerinden yüksek talep de görmüşlerdir. 1970'li yıllarda Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde kurulan Mektupla Yükseköğretim Merkezi, Deneme Yüksek Öğretmen Okulu ve Yaygın Yüksek Öğretmen Okulu bunlara önemli örneklerdir. Ancak bu ve bunların yanında gerçekleştirilen diğer uygulamalar adeta süreli birer proje statüsünde kalmış ve devamlılıkları sağlanamamıştır. Bu nedenle uzaktan eğitimin yükseköğretimdeki gelişimini salt teknoloji tabanlı ve buna bağlı uygulamalar biçiminde değerlendirmek yeterli olmayacaktır. Teknolojinin uzaktan eğitimin başlıca sürücü gücü olduğu dikkate alınarak, organizasyon boyutu, kurumsal yapılar, mevzuat, yaygınlık ve etkililiğin sağlanması ve sürdürülmesi gibi gelişime etki eden tüm unsurlarıyla değerlendirilmesi daha geniş bir bakış açısı sağlayabilir. Ayrıca incelenen çalışmalarda uzaktan eğitimin 1970'lerden itibaren gelişiminde yükseköğretim uygulamalarının sürükleyici uygulamalar olduğu ortaya çıkmaktadır. Özellikle 1980'lerden itibaren Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi ve 2000'li yıllardan itibaren diğer yükseköğretim kurumlarının uygulamaları dikkate değer bir yaygınlık sağlayarak gelişimde önemli rol oynamışlardır. Buna göre çalışmanın bundan sonraki kısmında, yine çalışmanın amacına da uygun olarak Türkiye'de uzaktan eğitimin gelişimi, dönemlerin kopma noktaları açıklanarak özellikle yükseköğretim boyutuyla dört dönem içerisinde açıklanmaya çalışılacaktır. Bu çalışma kapsamında aşağıda açıklanan söz konusu dönem ayrımları yapılırken 1923-1955 ve 1956-1981 dönemleri alan yazında açıklanan dönemler olarak kabul edilmiştir. Ancak sonraki iki dönem bu çalışmanın bulguları ve alan yazının değerlendirilmesi sonucu Türkiye için doğru değerlendirmenin yapılabilmesi amacıyla ortaya konmuştur. Çünkü 1981 yılında Yükseköğretim Kanununun kabulü ve buna uygun olarak Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesinin kuruluşu ile açıköğretim ve dolayısıyla uzaktan eğitim bu üniversite ve fakültenin uygulamaları ile özdeşleşmiştir. 2011 yılı sonrası dönem ise yükseköğretimde Türkiye'de diğer üniversitelerin de uzaktan eğitime başladığı ve sunucu kurumların alana adım attığı ve Türkiye'de güncel durumu da açıklayabilmek amacıyla yapılmış ayrımdır. Buna göre Türkiye'de yükseköğretimde uzaktan öğretimin tarihsel gelişimi dört dönem içerisinde açıklanabilir:

- 1923-1955 Dönemi: Uzaktan eğitimin kavramsallaşması
- 1956-1981 Dönemi: Mektupla öğretim süreci
- 1981-2010 Dönemi: Merkezi açıköğretim süreci
- 2011-... Dönemi: Uzaktan eğitim sunumunun yaygınlaşma süreci

1923-1955 dönemi: Uzaktan eğitimin kavramsallaşması

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanı ile başlayan her alandaki yenileşme hareketi özellikle eğitimde de ön planda olmuştur. 1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile ülkedeki bütün eğitim kurumları Maarif Vekaletine (Millî Eğitim Bakanlığı) bağlanarak, eğitimde çok başlılığın ortadan kaldırılması sağlanmış böylece okuryazarlık oranının artırılarak isteyen herkesin eğitim öğretimden faydalanması teminat altına alınmıştır.

Bu süreçte oldukça erken denebilecek bir süreçte uzaktan eğitim fikri de gündeme gelmiştir. Eğitim kuramcısı ve filozof John Dewey'in 1924 yılında öğretmen hizmet içi eğitimine yönelik hazırladığı yazışmalı (muhabere) eğitime yönelik önerisi, kavramsal olarak uzaktan eğitimle Türk eğitim sisteminin ilk tanışıklığı olarak edilir. Nitekim 1950'li yıllara kadar sürecek bu dönem Türkiye'de uzaktan eğitimin kavramsallaşması, konunun fikir olarak tartışılması ve öneriler getirilmesi şeklinde gerçekleşen bir dönem olarak kabul edilmektedir.

John Dewey'in raporundan sonraki süreçte uzaktan eğitim millî eğitimde hep gündemde olmuş, Millî Eğitim Şuraları ve toplantılarda öneriler getirilmiş, konu üzerinde tartışılmıştır. 1927 yılında Millî Eğitim Bakanı tarafından okuryazar oranının artırılması amacıyla "Muhabere (Yazışma) Yoluyla Tedrisat" önerilmiş, 1930'lu yıllarda mektupla öğretim kursları gündemde olmuş, 1939 yılında ilk kez toplanan Millî Eğitim Şurasında yaygın eğitim tartışılmış, yine 1949 yılında dördüncü kez toplanan Millî Eğitim Şurasında yaygın eğitim için bir birim kurulması teklif edilmiş ancak bu öneriler kavram boyutunda tartışmadan öteye geçemeyerek uygulamaya dökülemediği (İşman, 2011, s. 108; Bozkurt, 2017; Gümüsel ve Dölen, 2022; Şahin, 2021). Uzaktan eğitim ile ilgili bu dönemde mektupla öğretim, yazışmalı eğitim, yaygın öğretim gibi kavramların tartışıldığı görülmekte, uygulamaya geçilememiş olmasına karşın kavramsal düzeyde bir altyapının oluştuğu anlaşılmaktadır.

1956-1981 dönemi: Mektupla öğretim süreci

Mektupla öğretim uygulaması John Dewey'in 1924 tarihindeki Türk eğitim sistemi üzerine raporundan sonra Türkiye'de halkın okuma yazma oranını artırmak amacıyla ilk kez 1927 yılında gündeme gelmiş ve Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati ve Millî Eğitim Müdürleri tarafından önerilmiştir (İşman, 2011, s. 107; Özkul, 2009, s. 679). Sonraki yıllarda da hep gündemde olmasına karşın, okuma yazma bilmeyenlerin oranının toplumun neredeyse %90'ını oluşturduğu bir ülkede öğretmensiz eğitim yapılamayacağı fikri ağır bastığından uygulamaya geçirilememiştir (Kaya ve Odabaşı, 1996). 1956 yılına gelindiğinde Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü tarafından Türkiye İş Bankası personeline mektupla öğretim uygulaması başlatılmıştır (Özkul, 2009, s. 680; Bozkurt, 2017). Bu uygulama Türkiye'deki uzaktan eğitimin kavramsallaşma döneminden mektupla öğretimin başladığı döneme geçişi temsil etmektedir. Dolayısıyla bu uygulama sistemli ilk girişim olarak Türkiye'de ilk uzaktan eğitim uygulaması olarak kabul edilmektedir.

Yükseköğretime yönelik uygulamalar açısından ise bu dönemde önemli girişimler söz konusudur. İlk uygulamanın akabinde Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde 1958 yılında Mektupla Öğretim Merkezi kurulmuştur (Kaya ve Odabaşı, 1996; Bozkurt, 2017). Ancak ilk ve orta dereceli eğitim kademelerine ve çeşitli sanat alanlarında sertifikaya yönelik eğitimler yapmak amacıyla kurulan bu merkezin çalışmaları yaygınlaşmamış, o dönemde büyük bir sosyal baskıya neden olan yükseköğretim talepleri karşısında uygulamalar yükseköğretim kademesine kaydırılarak 1974 yılında "Mektupla Yükseköğretim Merkezi" kurulmuştur (Alkan, 1981). Mektupla Yükseköğretim Merkezi, Türk Yükseköğretim Sisteminde uzaktan eğitime yönelik ilk kapsamlı uygulamadır. Bu merkezin amacı, lise ve dengi okullardan mezun olup yükseköğretim kurumlarına giremeyenlere, uzaktan öğretim yöntemi ile toplumun gereksinim duyduğu alanlarda yükseköğrenim olanağı yaratmak olarak ortaya konmuştur. Böylece yükseköğretim kurumlarına giremeyen gençlere eğitim olanağı yaratılarak kapasite yönünde meydana gelen darboğazın aşılması öngörülmüştür (Özkul, 2009, s. 685).

Mektupla Yükseköğretim Merkezinin kuruluşunu yine 1974 yılında Deneme Yüksek Öğretmen Okulunun kuruluşu izlemiştir. Bu okulun kurulmasının amacını Fidan ve Alkan (aktaran Özkul, 2009, s. 686) Türkiye'de köklü bir uzaktan eğitim kurumu oluşturmak, ileride bir açıköğretim kurumuna dönüşecek bir yüksekokul veya üniversitenin çekirdeğini teşkil etmek olarak açıklamaktadır. Mektupla Yükseköğretim Merkezi ve Deneme Yüksek Öğretmen Okulunun kuruluşu ile öğretmen yetiştirme konusunda kapsamlı bir uzaktan eğitim uygulaması da hemen başlatılmıştır. 1974-1975 öğretim yılında ortaöğretim kurumlarını bitirmiş

olanlardan 45.000 kişi öğretmen adayı olarak uzaktan yükseköğretime başlamıştır (Kaya ve Odabaşı, 1996). Ancak bu uygulamalara yeterli bir hazırlık zamanı tanınmadan başlanmış olması; çok sayıda branşı kapsamı (20 öğretmenlik branşında 100 alan) ve buna bağlı olarak içerik ve mektup hazırlığında yaşanan zorluklar; hazırlanan ders metinlerinin uzaktan eğitim özelliklerine uygun olmaması ve öğrencilerin dönütlerine cevap verilememesi; büyük bir öğrenci grubunun eğitime alınması nedeniyle idari ve servis işlerinde yaşanan zorluklar; bu girişimlere akademik çevreler ve kamuoyundan gelen tepkiler uygulamanın başarısız olmasına neden olmuştur (Özalp, 1975; Alkan, 1981; Kaya ve Odabaşı, 1996). Böylece 1975 yılının sonuna gelirken yalnızca basılı materyallerle yapılan uzaktan eğitimin yeterli olmadığı inancıyla 15 ay gibi kısa bir sürede uygulama sonlandırılmış ve bu girişimlerin yerini 1975 yılında Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu (YAYKUR) almıştır. Öğrenime başlamış olan öğrenciler de YAYKUR'un öğrencileri olmuştur.

Mektupla öğretim, açık yükseköğretim, dışarıdan bitirme ve örgün yükseköğretim programlarını bünyesinde toplayan YAYKUR bu programlar sayesinde çeşitli bölümlerde orta öğretim öğretmenliği, ilkokul öğretmenliği, teknik ve sosyal bilimler ile yabancı diller alanlarında uzaktan yükseköğretim sunmaya başlamıştır. Mektupla öğretim programları değişik branşlarda orta öğretim öğretmenliği (Fen, Matematik, Turizm, Ticaret gibi); açık yükseköğretim programları teknik, hayati ve sosyal bilimler; dışarıdan bitirme programları ilkokul öğretmenliği yanında değişik branşlarda orta öğretim öğretmenliği (Din Bilgisi, Turizm ve Ticaret Öğretmenliği gibi); örgün yükseköğretim programları ise teknik bilimler, hayati bilimler, sosyal bilimler ve yabancı diller alanlarında uzaktan yükseköğretim sunmuştur (Kaya ve Odabaşı, 1996). YAYKUR'un bu eğitiminde, danışmanlık hizmetleri, uygulamalarında yazılı materyaller, televizyon, radyo ve ses bantları kullanılmıştır (İşman, 2009). YAYKUR'un öğrenci sayısı 1985 yılında 85.122'ye ulaşmıştır (Kaya ve Odabaşı, 1996). Önceki girişimlerde olduğu gibi hedefi açık üniversiteye dönüşmek olan YAYKUR'un da istenen sonuçlara ve yaygınlığa ulaşamaması nedeniyle 1979 yılında uygulamalarına son verilmiştir. Ancak ülkede çağdaş teknolojinin eğitimde kullanılması girişimleri sürdürülmüş, yayımlanan Televizyon Okulu programları okuma-yazma öğretimine önemli katkı vermiştir. Tüm bu sürecin sonunda Türkiye uzaktan eğitim bağlamında 1981 yılında Yükseköğretim Kanununun kabulü ile yeni bir döneme adım atmıştır.

1981-2010 dönemi: Merkezi açıköğretim süreci

Türk Yükseköğretim Sistemi içerisinde yüksek talep görmelerine karşın başarılı olamayan Mektupla Yükseköğretim ve YAYKUR girişimlerinden sonra kapsamlı uzaktan eğitim girişimi Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi olmuştur. Bu anlamda alan yazında yukarıda uzaktan eğitimin dünyadaki gelişiminde bahsedilen açık üniversitelerin oynadığı rolü Türkiye'de Anadolu Üniversitesi açıköğretim sistemi yerine getirmiş ve Türk yükseköğretiminde uzaktan eğitimin gelişimine yaklaşık 30 yıl boyunca en önemli etkiyi yapmıştır. Nitekim İşman'da (1997) uzaktan yükseköğretimin bu süreçteki başlıca değişim ajanlarını YÖK ve Anadolu Üniversitesi olarak belirtmektedir.

1981 yılında Türk Yükseköğretimi 2547 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi ile yeni bir döneme adım atmıştır. Uzaktan eğitim alanında ise 20 Temmuz 1982 tarih ve 17760 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Yükseköğretim Kurumlarının Teşkilatı hakkındaki 41 sayılı kanun hükmündeki kararname ile kurulan Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesine açıköğretim yapma hakkı verilmiştir. Ardından 6 Kasım 1982 tarihinde ise açıköğretimin uygulanmasını sağlayacak Açık Yüksek Öğretim Yönetmeliği yayınlanmıştır. Bu yönetmelik ile Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesine "merkezi açıköğretim" diğer üniversitelere ise açık yükseköğretim olarak programlar sunmalarının esasları ortaya konmuştur. Bu süreçte çıkarılan Kanun ve Yönetmelikler de açıköğretim uygulamaları ile ilgili unsurlarda dönemin Anadolu Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Yılmaz Büyükerşen'in raporları ve yönlendirmesinin önemli etkisi olmuştur (Özkul, 2009). Çünkü yükseköğretimde açıköğretim yoluyla eğitim verme hakkının Anadolu Üniversitesine verilmesi bir tesadüf olmayıp, 1970'li yıllardan başlayarak kendi bünyesinde televizyon yayın altyapısını oluşturan, akademik ve teknik personelini yetiştiren, uzaktan eğitim konusunda çalışmalar yaparak belirli bir deneyim düzeyine ulaşan

bir yükseköğretim kurumu söz konusudur. Bu deneyimi de uzun yıllar başarı ile uygulamalarına aksettirerek Türk uzaktan yükseköğretiminin bir dönemine damgasına vurmuş ve uzaktan öğretimin yükseköğretime yerleşmesine en önemli katkıyı vermiştir. Bu noktada Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesinin kuruluş kanun ve yönetmeliklerinde kendisine tanınan yetki ve ayrıcalıkları anlamak ve bunların uygulamaya nasıl etki ettiğini değerlendirmek önemlidir ve günümüzdeki uygulamalara da ışık tutacak niteliktedir.

06 Kasım 1981 tarihinde yürürlüğe giren 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun Ek 16. Maddesi, “Açıköğretim uygulayan üniversiteler yurt içinde hizmet birimleri açabilirler... Açıköğretim hizmeti veren üniversitelerde rektörlük ile bu tür hizmetleri veren fakülte, enstitü, yüksekokul, konservatuvar, meslek yüksekokulu, merkez ve benzeri kuruluşlarda, hizmetin özelliğinin gerektirdiği birimlerin kurulması veya değiştirilmesi, diğer ülkelerin açıköğretim kuruluşları ile eğitim ve öğretim alanlarında işbirliği yapılması üniversite yönetim kurulunun kararı ile gerçekleştirilir.” demektedir. Buna göre Anadolu Üniversitesi zaman içerisinde yurt içi ve dışında öğrenci hizmet birimlerini oluşturarak teşkilatlanmasını gerçekleştirmiş ve bu sayede geniş kitlelere ulaşabilmiş, Açıköğretim Fakültesi bünyesinde açıköğretim uygulamasının gerektirdiği birimlerini oluşturmuştur. Türkiye’de üniversitelerde tüm fakülteler aynı birim yapılanmalarına sahiptir. Ancak Açıköğretim Fakültesi kendisine sunulan yetkilere uygun olarak uzaktan eğitime özgü yapılanmayı gerçekleştirmiştir. Bu yapı öğrenci hizmetlerinden, öğretim ve sınav hizmetlerine, basımevinden ulaştırma ve iletişim hizmetlerine kadar oldukça geniş bir yapılanmayı temsil eder. Bu anlamda Anadolu Üniversitesi açıköğretim sistemi önemli bir organizasyon başarısıdır. Alan yazında Keegan (1996) bir kurumda uzaktan eğitimdeki öğretme eyleminin yeniden oluşma sürecinin geleneksel eğitime göre ‘öğretme eyleminin endüstrileşmesi’, ‘kurumsal öğrenmenin özelleşmesi’, ‘idari yapının değişimi’, ‘farklı teçhizat ve binalar’ ve ‘maliyet yapısının değişmesi’ olarak ifade etmektedir. Bir açık ve uzaktan öğrenme sisteminde ders tasarımı, ders sunumu, etkileşim, danışmanlık ve kayıt hizmetleri, öğrenen destek sistemleri, ölçme-değerlendirme sistemi ve benzeri birçok alt sistem bulunması itibarıyla değişik hizmet birimlerinde çok sayıda yönetici, uzman ve çalışan görev yapmaktadır. Bu yapı içerisinde içerik uzmanları, öğretim tasarımcıları, grafik tasarımcıları, editörler, danışmanlar, ölçme-değerlendirme uzmanları, radyo ve televizyon program yapımcıları, web tasarımcıları olmak üzere birçok alanda uzmanlar ve yöneticiler yer almaktadır (Moore ve Kearsley, 2012, s. 4-5). Bunlar uzaktan eğitim uygulamalarının geleneksel eğitimden farklılaşan yapısını ve uzaktan eğitim uygulamalarının başarısında etkin unsurları açıklamaktadır. Nitekim fakültenin henüz kuruluşunda bu farklılaşma ortaya çıkmıştır. Fakültede bir öğretim üyesi olan Özer, 1989’da geleneksel bir fakültenin organizasyon yapısına ek olarak Açıköğretim Fakültesinde eğitim planlama grubu, örgün bölümler koordinatörlüğü, basım yayın dağıtım birimi, radyo televizyon programları birimi, akademik danışmanlık koordinatörlüğü gibi yönetim birimleri basımevi, radyo ve televizyon stüdyoları, bant çoğaltım birimi, grafik işleri bürosu, bilgi işlem merkezi, öğrenci büroları gibi hizmet birimlerini saymakta, bunları uzaktan eğitim sisteminin gerektirdiği birimler olarak kabul ederek diğer fakültelerden oldukça değişik bir organizasyon yapısına ve işleyişe vurgu yapmaktadır.

Bu nedenle uzaktan eğitimin gelişimini teknolojik bakış açısının yanında organizasyonel bakış açısı ile değerlendirmek önemlidir. Yukarıda da bahsedildiği gibi, 1970’li yıllarda Mektupla Öğretim ve YAYKUR uygulamalarına önemli talep söz konusu olmasına rağmen ve dönemin teknolojilerini kullanmalarına karşın uygulamalar sürdürülememiştir. Bu nedenle uzaktan eğitim uygulamalarının başarıyla sürdürülebilmesinde sunum teknolojisi ve talebin yanında yönetim ve organizasyon unsurları da dikkate alınmalıdır.

Buna göre Anadolu Üniversitesi açıköğretim sisteminin merkezi olarak gerçekleştirdiği uygulamaların süreci ve kalıcı olmasını sağlayan başlıca gelişmeler şu şekilde ifade edilebilir:

Uygun idari ve mali yapılanma: Yukarıda bahsedildiği gibi Anadolu Üniversitesi açıköğretim sistemi, bir uzaktan eğitim sisteminin gerektirdiği organizasyon yapısını oluşturmuş ve işletmiştir. Bunun yanında 06 Kasım 1982 tarihli Açık Yükseköğretim Yönetmeliği, öğrencilerden açıköğretim için tespit edilen harçlar

dışındaki öğretim materyallerinden elde edilecek bedellerin Açıköğretim Fakültesinin Döner Sermayesine gelir kaydedileceğini ifade etmektedir. Bu sayede Açıköğretim Fakültesi sunacağı hizmetler için önemli bir gelir kalemine sahip olmuş ve gerekli harcamalarını merkezi bütçe dışında, elde ettiği gelirlere bağlı olarak Döner Sermayeden yapabileceğine kavuşmuştur. Yıllar içerisinde elde ettiği ölçüğe bağlı olarak da öğrencilerine öğretim hizmetlerini oldukça düşük bir öğretim ücreti ile sunabilmiştir.

Program sayısı ve çeşitliliğinin artırılması: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi 1982-1983 öğretim yılında İş İdaresi ve İktisat lisans programları ile öğretime başlamıştır. 1990 yılından itibaren ise hem lisans hem önlisans program sayısını artırmaya başlayarak öğrencilere farklı alanlarda öğretim görme olanağı sunmuş böylece açık öğretime yönelik talebi artırmıştır. 2010 yılına gelindiğinde 12 lisans, 30 önlisans programına ulaşılmıştır. Bu dönemde 1993 yılında Anadolu Üniversitesi açıköğretim sistemine Açıköğretim Fakültesinin yanında İktisat ve İşletme Fakülteleri de eklenmiş ve bu Fakültelerde kendi disiplinlerine yönelik programlar açarak açıköğretim sistemine katkı vermişlerdir.

Öğrenci kabul çeşitliliğinin sağlanması: Açıköğretim Fakültesinin kuruluşunda sisteme öğrenci kabulünün tek kaynağı Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavında belirli bir puan alarak başarılı olan öğrencilerin kaydolması idi. Ancak yıllar içerisinde gelişen organizasyon yapısı, tanınmışlığının artması ve toplumun farklı kesimlerinden gelen yükseköğretim taleplerine cevap verilebilmesi amacıyla farklı kaynaklardan öğrenci alımı söz konusu olmuş böylece yükseköğretimde fırsat eşitliğine de önemli katkı sağlanmıştır. Buna göre özellikle 1990'lı yılların başında başlayan bu süreçle, iki ve üç yıllık eğitim enstitüsü mezunu branş öğretmenlerine yönelik lisans tamamlama programları, iki yıllık önlisans programı mezunlarına yönelik dikey geçiş ve herhangi bir ön lisans veya lisans programında okuyan veya tamamlayanlara yönelik ikinci üniversite olanakları, devlet kurumlarında çalışanlara yönelik meslek eğitimi ön lisans programları, yatay geçiş ve yurt dışı öğrenci seçme sınavı gibi farklı öğrenci kabul olanakları açıköğretim sisteminin büyümesini ve yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bunun yanında geliştirilen sertifika programları da bu yaygınlaşmaya katkı vermiştir.

Uluslararasılaşma: Anadolu Üniversitesi açıköğretim sistemi 1982'de kuruluşundan hemen sonra yurt dışı programlarını uygulamaya almaya başlamıştır. 1984-1985 öğretim yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve 1986-1987 öğretim yılında ise Batı Avrupa Programları uygulamaları uluslararasılaşma anlamında ilk ve kalıcı uygulamalar olmuştur. Programların uygulanmaya başladığı ülkelerde (Kıbrıs'ta Lefkoşa ve Almanya'da Köln) bir öğrenci hizmet bürosunun açılması ve bu büro üzerinden öğrenci işlerinin ve iletişimin sağlanarak, öğretim materyallerinin ve danışmanlık ve sınav hizmetlerinin sunulması şeklinde oluşturulan yapı büyük oranda günümüzde de sürmektedir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Batı Avrupa ülkelerindeki eğitim ve öğretim hizmetlerinin ardından, 2009-2010 öğretim yılından itibaren Azerbaycan vatandaşlarına, 2012-2013 öğretim yılından itibaren Kosova, Makedonya ve Bulgaristan, 2015-2016 öğretim yılından itibaren Bosna Hersek ve Arnavutluk, 2016-2017 öğretim yılından itibaren Kuzey Amerika'daki vatandaş ve soydaşlara, 2017-2018 öğretim yılından itibaren de Suudi Arabistan Programı ile Arap Yarımadasındaki Türk vatandaşlarına öğretim hizmeti ulaştırılmıştır (Açıköğretim, 2023). Bu anlamda uluslararasılaşma Anadolu Üniversitesi açıköğretim sisteminin gelişiminde önemli bir vizyon ve bileşen olarak kabul edilebilir.

Bilgi ve iletişim teknolojileri destekli yenilikçi uygulamalar: Anadolu Üniversitesi açıköğretim sisteminde temel öğretim malzemesi uzaktan öğretim teknikleriyle kendi kendine öğrenmeye uygun olarak hazırlanan ders kitaplarıdır. Başlangıçta ders kitabı, televizyon programları ve yüz yüze akademik danışmanlık hizmetleri bileşenlerine dayalı olarak tasarlanan açıköğretim sisteminde, teknolojideki gelişmelere paralel olarak bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı öğrenme ortamları giderek önem kazanmıştır. 1989 yılında Açıköğretim Fakültesi bünyesinde kurulan Bilgisayar Destekli Eğitim (BDE) birimi ile başlayan bu süreçte, birçok şehirde kurulan bilgisayar destekli akademik danışmanlık laboratuvarları, çoklu ortam CD-ROM'lar, alıştırma yazılımları ve deneme sınavları, video konferans uygulamaları gibi birçok çağdaş uygulama 2000 yılına kadar

öğrencilere sunulan yenilikçi uygulamalar olarak öne çıkmıştır. Bunun yanında 1970’li yılların başında kurulan ve açıköğretimin temel unsuru olarak kabul edilen Eğitim Televizyonu Birimi (ETV) hazırladığı TV ve Radyo programlarını bu süreçte TRT kanalları üzerinden öğrencilere ulaştırmayı sürdürmüştür (Candemir, 2014, s. 111). 2000 yılından itibaren ise özellikle İnternetin yoğun kullanımı ile öğrenme ortamları İnternete taşınarak öğrencilerin desteklenmesi sürdürülmüştür. Bu yıllarda çevrimiçi dersler ve sanal sınıf uygulamaları; e-kitap, e-alıştırma, e-televizyon, e-sınav, e-destek, e-portfolyo ve sesli kitaplar gibi bileşenleriyle oluşturulan e-öğrenme altyapısı ile bilgi ve iletişim teknolojileri yoğun bir biçimde kullanılmıştır. Bu noktada Latchem, Özkul, Aydın ve Mutlu (2006), açıköğretim sistemindeki kitapların multimedya materyallerinin sadece Anadolu Üniversitesi öğrencileri tarafından değil diğer üniversite öğrencileri tarafından da kullanıldığını vurgulayarak, e-dönüşüm sürecindeki üniversite de “öğrenciler ayrıca elektronik posta, telefon, haftalık çevrimiçi gazete Anadolu Haber sayesinde iletişimlerini sürdürmektedirler” demektedir.

Bu çalışma kapsamında Merkezi Açıköğretim Süreci olarak adlandırılan 1981-2010 dönemi Türk yükseköğretiminde uzaktan eğitimin gelişimi büyük oranda Anadolu Üniversitesi açıköğretim sisteminin uygulamaları ile özdeş ilerlemiştir. Diğer yükseköğretim kurumlarının da bu dönemde uzaktan eğitime yönelik uygulamaları söz konusu olsa da bunlar yaygınlaşmamış, o kurumların özel projeleri statüsünde kalmıştır. Bu kapsamda 1989 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümünün uzaktan eğitim ile sertifika kursları (İDEA-A) ve 1991 yılında Fırat Üniversitesinin Elazığ halkının eğitimine yönelik kurduğu televizyon istasyonundan sunduğu ve sonrasında Doğu Anadolu Bölgesinde Atatürk, Fırat, İnönü, Kafkas ve Yüzüncü Yıl Üniversitelerinden bir araya gelerek ortak uzaktan eğitim sistemlerini oluşturma çabaları sayılabilir (İşman, 2011, s. 117-118). Bunların yanında bu dönemde uzaktan eğitimin yükseköğretimdeki gelişimi açısından Türkiye’de öne çıkan başlıca unsur 1990’lı yılların sonlarından ve özellikle 2000’li yıllarla birlikte yükseköğretim kurumlarının Uzaktan Eğitim Merkezlerini (UZEM) kurarak diploma programlarını uygulamaya başlamalarıdır. Ancak bu yıllardaki uygulamalar bu çalışma kapsamında 2010 yılından itibaren başlayacak yeni sürece hazırlık veya onun ilk adımları olarak değerlendirildiğinden aşağıda açıklanmaktadır. Veriler YÖK Atlas, üniversite web sayfaları ve ÖSYM Kılavuzlarından derlenmiştir.

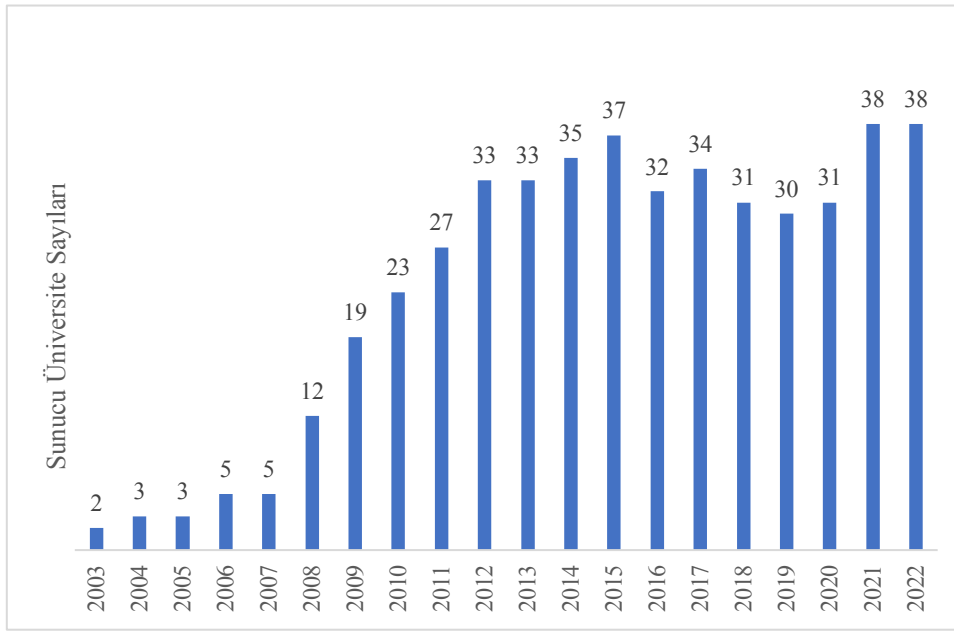
2011-... dönemi: Uzaktan eğitim sunumunun yaygınlaşma süreci

Türkiye’de yükseköğretim kurumları arasında uzaktan eğitime yönelik uygulamalar 1990’lı yılların sonundan itibaren önlisans, lisans ve yüksek lisans düzeyinde oluşmaya başlamıştır. Bu yıllardan itibaren Anadolu Üniversitesinin açıköğretim uygulamalarının yanında diğer yükseköğretim kurumları “uzaktan öğretim” adı altında programlar açmaya başlamıştır. Bu anlamda “uzaktan eğitim” hem “açık öğretimi” hem de “uzaktan öğretimi” kapsayan şemsiye bir kavram olarak kabul edilirse, uzaktan eğitimin Türkiye’de ikili bir yöntemle uygulanmaya başlandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Buna göre Anadolu Üniversitesinde merkezi olarak sürdürülen açık öğretim kitlesel ve yaygın bir öğretim biçimi iken uzaktan öğretim programlarına kontenjan sınırlamaları uygulanan ve çevrimiçi yürütülen uygulamalar olarak konumlanmıştır. 1999 yılından 2010’lu yıllara kadar “Üniversitelerarası İletişim ve Bilgi Teknolojilerine Dayalı Uzaktan Yükseköğretim Yönetmeliği”nin ve yayınlanması ve buna bağlı olarak 2000 yılında Enformatik Millî Komitesinin kurulması ve bu yasal altyapıya bağlı olarak yükseköğretim kurumları tarafından uzaktan öğretim diploma programlarının açılmaya başlaması dönemin başlıca öne çıkan gelişmeleridir. Buna göre aşağıda uzaktan eğitimin sunucu yükseköğretim kurumları arasında yaygınlaşma süreci uzaktan öğretim ve açıköğretim ayrımında açılan programlar kapsamında sunulmaktadır.

Uzaktan Öğretimin Gelişimi

Yükseköğretim kurumlarındaki başlayan uzaktan öğretim uygulamalarının yasal altyapısı 14 Aralık 1999 tarihinde yürürlüğe giren “Üniversitelerarası İletişim ve Bilgi Teknolojilerine Dayalı Uzaktan Yükseköğretim Yönetmeliği” olmuştur. Bu yönetmelik ile istemci ve sunucu üniversiteler eşleşmesi yoluyla uzaktan ders

sunumu ve üniversitelerin YÖK izni ile bağımsız ders/program açmalarına olanak sağlanmıştır. Yönetmeliğin uygulama ayrıntılarının YÖK adına yine YÖK bünyesinde 2000 yılında kurulan Enformatik Millî Komitesi tarafından yürütülmesi öngörülmüştür (Özkul, 2009, s. 709). Ancak Enformatik Millî Komitesinin çalışmaları diğer kanunlarla çelişmeler, yasal mali altyapının düzenlenmemiş olması, üniversite rektörlüklerinin yetersiz ilgileri gibi nedenlerle istenen düzeyde olmamıştır (Varol, 2002). Ancak 2003 yılından itibaren ön lisans düzeyinde ilk uzaktan öğretim programları üniversiteler tarafından sunulmaya başlanmıştır. Bununla birlikte uzaktan öğretimin tanım ve uygulama esasları ile 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununa girmesi, Uzaktan Yükseköğretim Yönetmeliği ve Uygulama Esaslarının kapsamlı ortaya konması, açıköğretim alanında ise yeni üniversitelerin kurulması 2011 yılı ile başlayan bir süreçte olmuş ve bu süreç açık öğretimin ve uzaktan öğretimin Türkiye’de üniversiteler arasında yaygınlaşması ile uzaktan eğitimde yeni bir dönemin başlangıcını temsil etmiştir. Bu dönemde 2003 yılından itibaren üniversiteler öncelikle ön lisans programları sunumu ile alana adım atmaya başlamışlardır.

Grafik 1. Uzaktan Öğretim Ön Lisans Programı Sunan Üniversite Sayıları

2003 yılında Sakarya ve Mersin Üniversitelerinin ilk programlarını açmalarıyla başlayan uzaktan öğretim yöntemiyle ön lisans programları sunumu özellikle 2008 yılından itibaren diğer üniversitelerin program açmaları ile 2015 yılına kadar artış göstermiştir. Bu üniversiteler şunlardır:

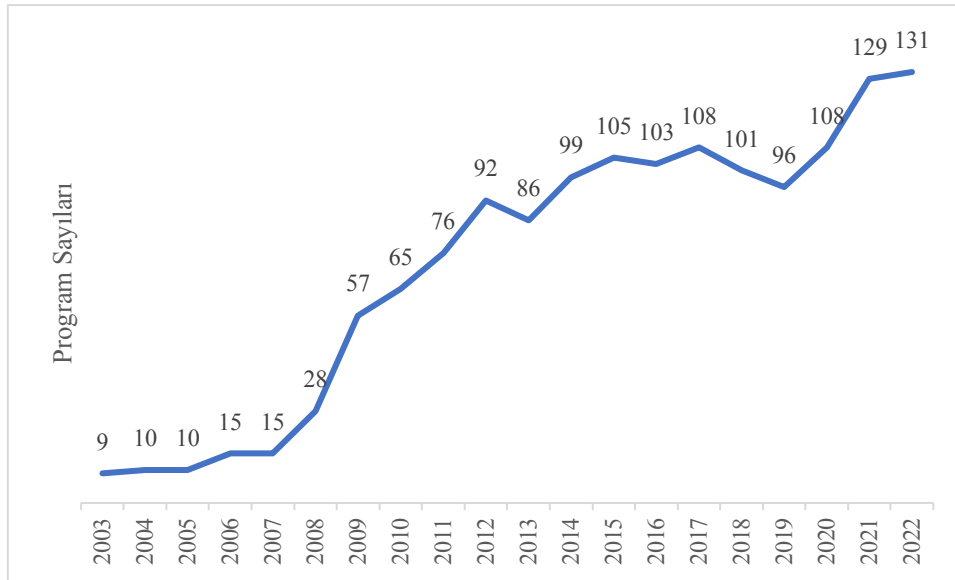
Tablo 1

Uzaktan Öğretim Ön Lisans Programı Sunan Üniversite İsimleri

	Uzaktan Öğretim Ön Lisans Program Sunumuna Devam Edenler	Uzaktan Öğretim Ön Lisans Program Sunumuna Devam Etmeyenler
1	Afyon Kocatepe Üniversitesi	Altınbaş (İstanbul Kemerburgaz) Üniversitesi
2	Akdeniz Üniversitesi	Anadolu Üniversitesi
3	Amasya Üniversitesi	Atatürk Üniversitesi
4	Ankara Üniversitesi	Atılım Üniversitesi
5	Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi	Bahçeşehir Üniversitesi
6	Beykoz Üniversitesi	Balıkesir Üniversitesi
7	Bitlis Eren Üniversitesi	Bartın Üniversitesi
8	Manisa Celal Bayar Üniversitesi	Beykent Üniversitesi
9	Çukurova Üniversitesi	Bingöl Üniversitesi
10	Dokuz Eylül Üniversitesi	Cumhuriyet Üniversitesi
11	Ege Üniversitesi	Çanakkale 18 Mart Üniversitesi
12	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi	Fatih Üniversitesi
13	Fırat Üniversitesi	Gazi Üniversitesi
14	Gaziantep Üniversitesi	Gediz Üniversitesi
15	Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	İnönü Üniversitesi
16	İstanbul Aydın Üniversitesi	İstanbul Arel Üniversitesi
17	İstanbul Üniversitesi	İstanbul Bilgi Üniversitesi
18	İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa	İstanbul Medipol Üniversitesi
19	İstanbul Topkapı Üniversitesi	Kafkas Üniversitesi
20	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	Karadeniz Teknik Üniversitesi
21	Kapadokya Üniversitesi	Maltepe Üniversitesi
22	Karabük Üniversitesi	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
23	Kırıkkale Üniversitesi	Mevlana Üniversitesi
24	Kırklareli Üniversitesi	Süleyman Demirel Üniversitesi
25	Kocaeli Üniversitesi	
26	Mardin Artuklu Üniversitesi	
27	Marmara Üniversitesi	
28	Mersin Üniversitesi	
29	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	
30	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	
31	İstanbul Okan Üniversitesi	
32	On Dokuz Mayıs Üniversitesi	
33	İstanbul Ayvansaray Üniversitesi	
34	Sakarya Üniversitesi	
35	Sinop Üniversitesi	
36	Trakya Üniversitesi	
37	Uşak Üniversitesi	
38	Yozgat Bozok Üniversitesi	

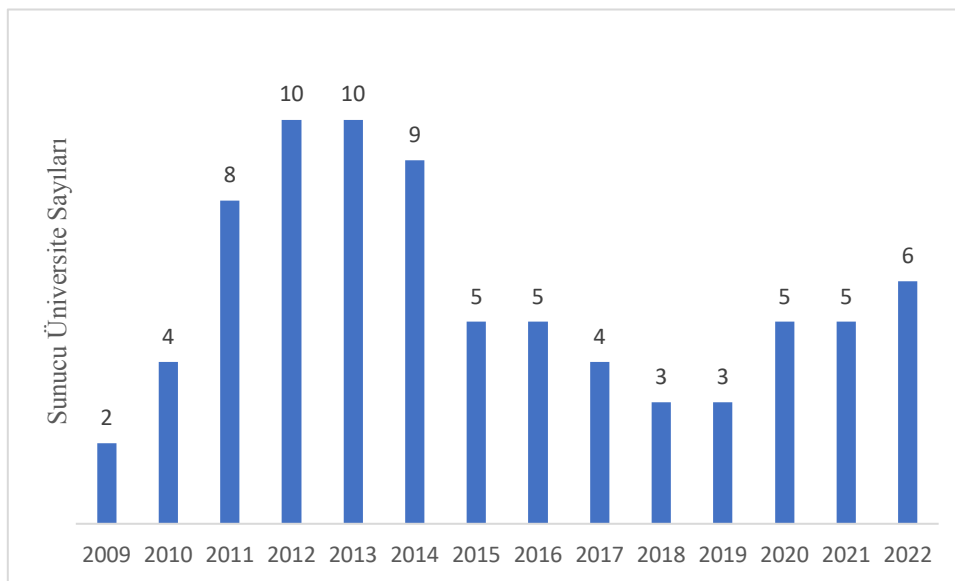

Tablo 1’de görüldüğü gibi 2022 yılında 38 üniversite uzaktan öğretim yöntemi ile ön lisans programı sunarken bu süreç içerisinde 24 üniversite ise sunuma başlamalarına rağmen programlarını kapatarak uzaktan eğitimden çekilmişlerdir. Programlarını kapatanlar arasında Anadolu Üniversitesi yedi program, Gazi Üniversitesi 12 program, Maltepe ve Süleyman Demirel Üniversiteleri altışar program uygularken uygulamalarına son vermiş olmaları dikkat çekicidir. Bunun yanında program uygulamaya devam edenler arasında İstanbul Aydın Üniversitesi, Karabük Üniversitesi, Mersin Üniversitesi gibi üniversiteler de program sayılarını azaltarak uzaktan öğretim sunumlarına devam etmektedir.

Grafik 2. Uzaktan Öğretim Ön Lisans Program Sayılarının Gelişimi

Uzaktan öğretim yöntemi ile lisans programı sunumunda ise az sayıda üniversitenin yer aldığı görülmektedir. Sakarya Üniversitesinin 2009 yılında altı lisans programı açarak başlattığı uzaktan öğretim lisans programı sunumunda yıllar itibari ile sunulan program sayılarının gelişimi şu şekilde olmuştur:

Grafik 3. Uzaktan Öğretim Lisans Programı Sunan Üniversite Sayıları

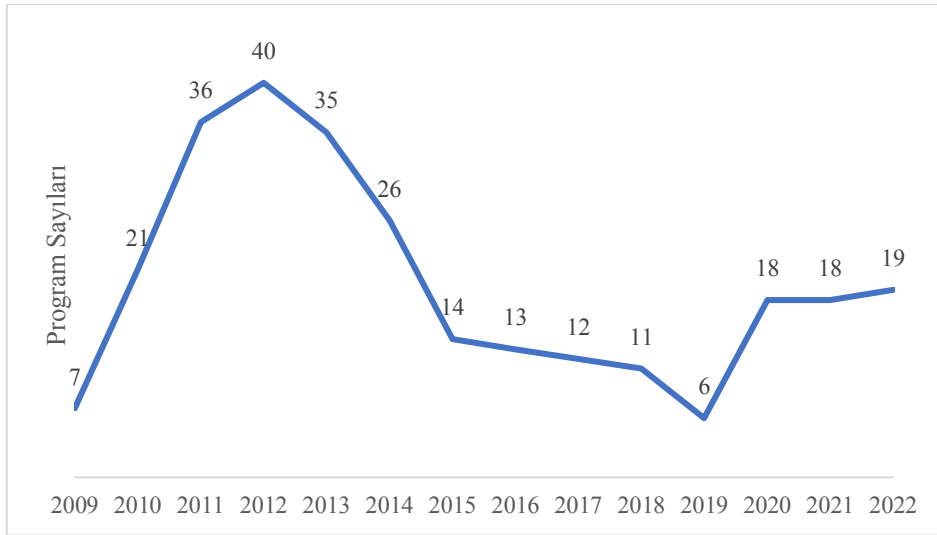
2009 yılında Sakarya Üniversitesinin altı, Karabük Üniversitesinin bir program sunarak başlattıkları uzaktan öğretim yöntemi ile lisans öğretimi 2013 yılına kadar artmış ancak bu yıldan sonra üniversiteler program sunumlarını büyük oranda bırakmışlardır. Uzaktan öğretim yöntemi ile lisans programı sunan üniversiteler şunlardır:

Tablo 2

Uzaktan Öğretim Lisans Programı Sunan Üniversite İsimleri

	2022 Yılında Uzaktan Öğretim Lisans Programı Sunumuna Devam Edenler	Uzaktan Öğretim Sunumuna Devam Etmeyenler
1	Ankara Üniversitesi	Afyon Kocatepe Üniversitesi
2	Erciyes Üniversitesi	Bartın Üniversitesi
3	Gazi Üniversitesi	Beykent Üniversitesi
4	Manisa Celal Bayar Üniversitesi	Dicle Üniversitesi
5	İnönü Üniversitesi	Fatih Üniversitesi
6	İstanbul Üniversitesi	İstanbul Arel Üniversitesi
7		İstanbul Medipol Üniversitesi
8		Karabük Üniversitesi
9		Karadeniz Teknik Üniversitesi
10		Maltepe Üniversitesi
11		Namık Kemal Üniversitesi
12		Sakarya Üniversitesi
13		Süleyman Demirel Üniversitesi
14		Zirve Üniversitesi

Günümüze kadar uzaktan öğretim yöntemi ile 20 üniversite lisans programı sunumu yapmıştır. Ancak bunlardan 14'ü süreç içerisinde programlarını kapatmışlardır. 2022 yılında Erciyes Üniversitesi üç, Gazi Üniversitesi bir, Manisa Celal Bayar Üniversitesi bir, İnönü Üniversitesi bir ve İstanbul Üniversitesi ise dört program sunmaktadır. İstanbul Üniversitesinin zaman içerisinde sunduğu sekiz programın dördünü kapatmış olması dikkat çekicidir. Yine sunucu kurumlar arasındaki Ankara Üniversitesinin 2020 yılında dokuz lisans programı açarak alana adım atmış olması önemlidir.

Grafik 4. Uzaktan Öğretim Lisans Program Sayılarının Gelişimi

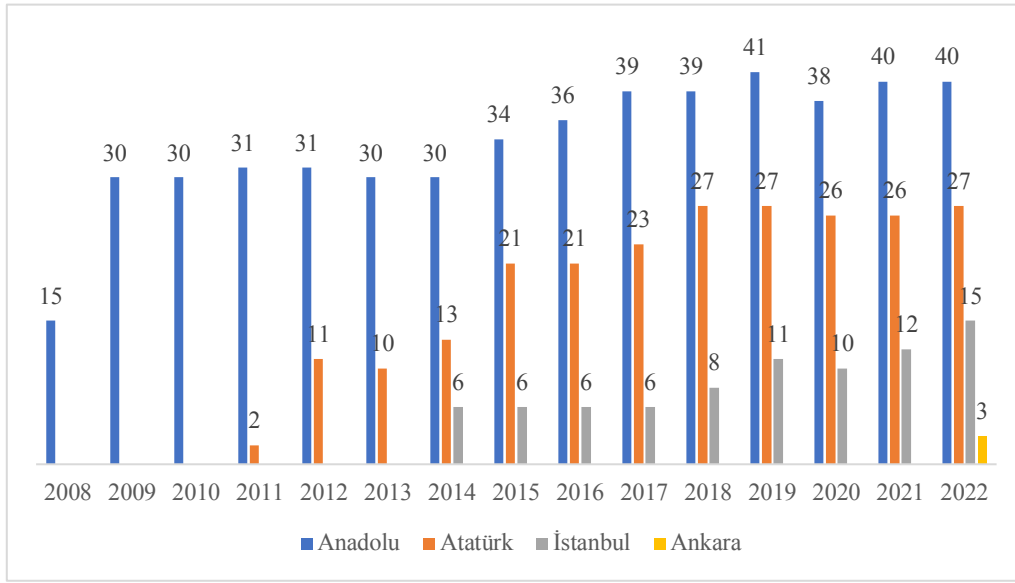
Uzaktan öğretim yöntemi ile sunulan lisans program sayıları ise ilk yıllarda yükselmekle birlikte 2012 yılından sonra üniversitelerin sunumlarını sonlandırmalarına dayalı olarak azalmıştır. 2020 yılındaki sunulan program sayılarındaki artış Ankara Üniversitesi ve Erciyes Üniversitelerinin program sunmaya başlamalarının etkisi ile gerçekleşmiştir.

Uzaktan öğretim ön lisans ve lisans programları sunumlarının başlangıç yıllarında hızlı arttığı, üniversitelerin alana yoğun ilgi gösterdiği ancak süreç içerisinde önemli sayıda sunucu üniversitenin alandan çekildikleri dikkat çekmektedir. Bu durumun, uygulanan kontenjan sınırlamalarının yüksekliği ve dolayısıyla yeterli öğrenci sayısına ulaşamamış olması, kaynak, altyapı ve insan gücü yetersizliği, plansız ve yeterli hazırlık yapılmadan alana girilmesi gibi farklı nedenleri olabilir. Bunlar kapsamlı araştırılması gereken sorunlar olarak dikkat çekmektedir.

Açıköğretimin Gelişimi

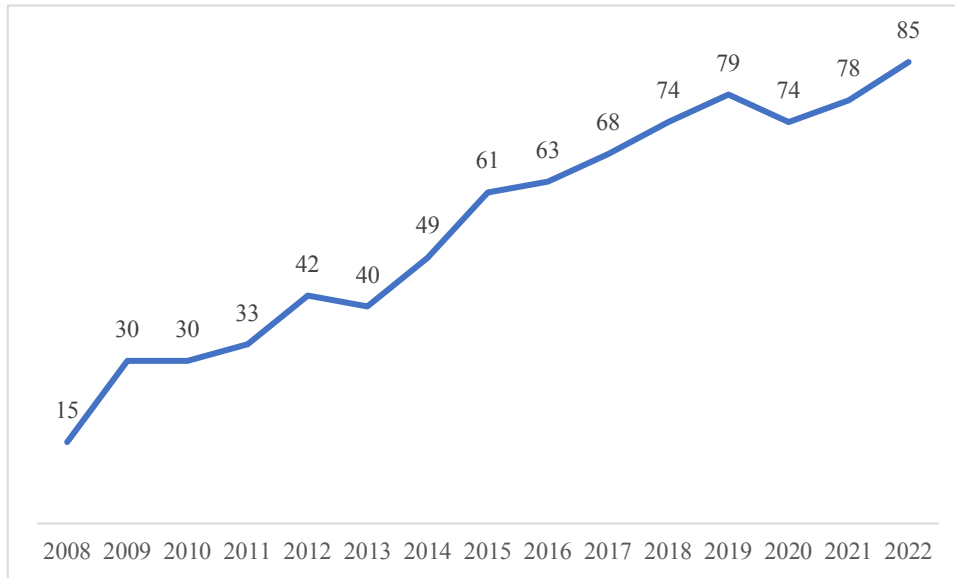
Türkiye’de uzun yıllar Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi bünyesinde yürütülen açıköğretim, aldıkları yasal yetkilerle birlikte Erzurum Atatürk ve İstanbul Üniversiteleri tarafından 2011 yılında, Ankara Üniversitesi tarafından ise 2021 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Bu üniversiteler Açıköğretim Fakülteleri kurarak açıköğretim yöntemi ile programlar açmaya başlamışlar ve kısa sürede program sayılarını ve öğrenci sayılarını artırmışlardır. Bu yöndeki uygulama Türkiye’nin açıköğretim alanında kendine özgü bir yapıyı ortaya koyması olarak görülebilir. Çünkü dünyadaki açıköğretim özelinde kitlesel eğitim uygulamalarına bakıldığında büyük ölçekli bir yükseköğretim kurumunun ulusal çapta uygulamalar geliştirdiği ve diğer üniversiteler ve kurumların ona destek verdiği görülmektedir. Bu sayede sunucu kurum ölçek ekonomilerini kullanarak geniş kitlelere eğitim sunabilmektedir. Türkiye’de uzun yıllar bu modeli uygulamış ve bu sayede Anadolu Üniversitesi uygulamalarını geliştirmiş ancak 2011 yılından itibaren yeni bir model olarak görülebilecek uygulamaya geçmiştir. Bu uygulama, çok sayıda büyük ölçekli, kitlesel açıköğretim sunucu yükseköğretim kurumunun oluşturulması olarak görülebilir. Bu oluşum Türkiye’de programlara öğrenci kayıt sayısı kısıtlaması ile diğer bir deyişle kontenjan uygulaması ile gerçekleştirilmektedir. 2011 yılında başlayan açıköğretim programlarına kontenjan kısıtlaması uygulaması sonraki yıllarda tüm açıköğretim programlarını kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Böylece açıköğretim sunucu yükseköğretim kurum sayısı artmasına karşın öğrenci sayıları kontenjanlar dahilinde üniversitelere dağıtılarak kontrollü bir gelişim sürdürülmüştür.

Yükseköğretimde açıköğretim sunucu kurumların program sayıları ve kontenjan sayıları açısından gelişimi aşağıda verilmektedir.

Grafik 5. Açıköğretim Ön Lisans Program Sayılarının Üniversiteler Bazında Gelişimi

Açıköğretim uygulayan üniversitelerin ön lisans program sayılarını yıllar içerisinde artırdıkları görülmektedir. Toplam ön lisans program sayılarındaki gelişim aşağıda Grafik 6'da verilmektedir.

Grafik 6. Açıköğretim Ön Lisans Program Sayılarının Gelişimi

2011 yılında Anadolu Üniversitesinin yanında diğer üniversitelerin de program sunumuna başlamasıyla açıköğretim önlisans program sayıları her geçen yıl artmıştır. Ancak bu programlar tekil olmayıp aynı program diğer açıköğretim sunucu üniversiteler tarafından sunulabilmektedir. Bu anlamda açıköğretim ön lisans programlarının sunucu üniversiteler arasındaki dağılımı aşağıda Tablo 3'te verilmektedir.

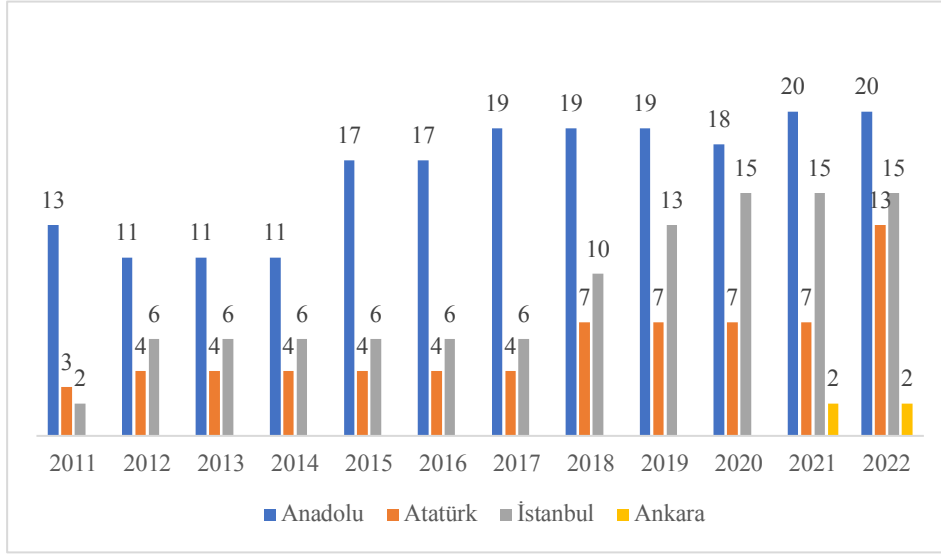
Tablo 3

Açıköğretim Ön Lisans Programlarının Sunucu Üniversiteler Arasındaki Dağılımı

Sunucu Üniversite	Sunulan Ön Lisans Program Adı
Anadolu Ankara Atatürk İstanbul	Laborant ve Veteriner Sağlık
Anadolu Atatürk İstanbul	Bilgisayar Programcılığı Çocuk Gelişimi İş Sağlığı ve Güvenliği Sağlık Kurumları İşletmeciliği Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği Sosyal Hizmetler Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik
Anadolu Ankara Atatürk	Spor Yönetimi
Anadolu Atatürk	Acil Durum ve Afet Yönetimi Bankacılık ve Sigortacılık Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı Çağrı Merkezi Hizmetleri Dış Ticaret Emlak Yönetimi Fotoğrafçılık ve Kameramanlık Halkla İlişkiler ve Tanıtım İşletme Yönetimi Lojistik Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Radyo ve Televizyon Programcılığı Turizm ve Otel İşletmeciliği Yerel Yönetimler
Anadolu İstanbul	İlahiyat Kültürel Miras ve Turizm Marka İletişimi Yaşlı Bakımı
Atatürk Ankara	Bilgi Yönetimi
Anadolu	Aşçılık Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Teknolojileri Elektrik Enerjisi Üretim İletim ve Dağıtım Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon Ev İdaresi İlahiyat (Arapça) İnsan Kaynakları Yönetimi Medya ve İletişim Menkul Kıymetler ve Sermaye Piyasası Perakende Satış ve Mağaza Yönetimi Sosyal Medya Yöneticiliği Tarım Teknolojisi Web Tasarımı ve Kodlama
Atatürk	İslami İlimler Reklamcılık Yeni Medya ve Gazetecilik
İstanbul	E-Ticaret ve Pazarlama Grafik Tasarımı Hukuk Büro Yönetimi ve Sekreterliği

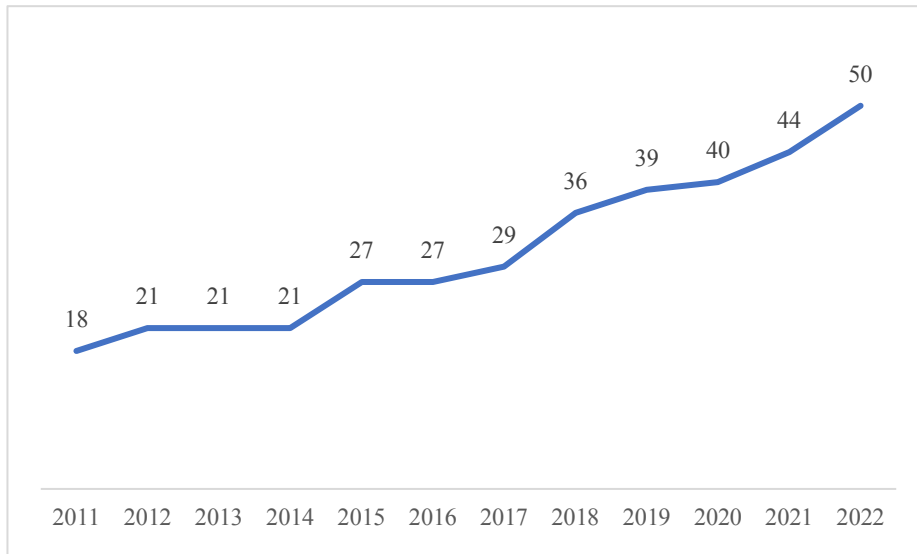
Tablo 3. 2022 yılında açıköğretim önlisans programlarının hangi üniversiteler tarafından sunulduğunu göstermektedir. Tablo da dikkat çeken unsur birçok programın birden fazla üniversite tarafından sunulmasıdır. Açıköğretimin yaygın bir öğretim olduğu kabulüne karşın üniversitelerin farklı program açmak yerine diğer bir üniversite de olan aynı programı açmaları değerlendirilmesi gereken bir unsurdur.

Açıköğretim lisans program sayıları da ön lisans programlarının gelişimine uygun bir seyir izlemekte olup üniversiteler sundukları program sayılarını artırmaya devam etmektedirler. Anadolu Üniversitesinin yanında Atatürk ve İstanbul Üniversitelerinin açıköğretim yöntemi ile lisans programı sunumuna başladıkları 2011 yılından itibaren lisans program sayılarının gelişimi şu şekilde olmuştur.

Grafik 7. Açıköğretim Lisans Program Sayılarının Üniversiteler Bazında Gelişimi

Grafik 7. Tüm açıköğretim sunucu üniversitelerin lisans programı sayılarını artırmaya devam ettiklerini göstermektedir. Bu programların toplam sayısal gelişimi Grafik 8'de verilmektedir.

Grafik 8. Açıköğretim Lisans Program Sayılarının Gelişimi

Açıköğretim lisans programlarının sayıları sunucu üniversiteler tarafından zaman içerisinde artırılmakla birlikte, sunucu üniversiteler arasında program çeşitliliğinin sağlanması ve buna bağlı olarak öğrenciye sunulan seçim olanağının değerlendirilmesi önemlidir. Aşağıda Tablo 4. sunucu üniversitelerin 2022 yılında tekil veya benzer sundukları açıköğretim lisans programlarını vermektedir.

Tablo 4

Açıköğretim Lisans Programlarının Sunucu Üniversiteler Arasındaki Dağılımı

Sunucu Üniversite	Sunulan Lisans Program Adı
Anadolu	İşletme
Atatürk	Sosyoloji
İstanbul	Tarih
Anadolu	
Ankara	Yönetim Bilişim Sistemleri
İstanbul	
Anadolu	Sağlık Yönetimi
Atatürk	Sosyal Hizmet
Anadolu	Felsefe
İstanbul	İktisat
	Uluslararası Ticaret ve Lojistik
	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Atatürk	Rekreasyon
İstanbul	Çocuk Gelişimi
	Egzersiz ve Spor Bilimleri
Anadolu	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
	Halkla İlişkiler ve Reklamcılık
	Havacılık Yönetimi
	İşletme (İngilizce)
	Maliye
	Türk Dili ve Edebiyatı
	Uluslararası İlişkiler
	Uluslararası İlişkiler (İngilizce)
	Görsel İletişim Tasarımı
	İktisat (İngilizce)
Atatürk	Halkla İlişkiler ve Tanıtım
	Kamu Yönetimi
	Reklamcılık
	Grafik Sanatlar
	Tekstil ve Moda Tasarımı
İstanbul	Coğrafya
	İnsan Kaynakları Yönetimi
	İş Sağlığı ve Güvenliği
	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Ankara	Elektronik Ticaret ve Yönetimi

Tablo 4'e göre 2022 yılında dört açıköğretim lisans programı sunucu üniversitede, 33 farklı program sunulmakla birlikte bu programların 13'ü birden fazla üniversitede sunulmaktadır. Türkiye'de üniversite sisteminde 400'den fazla lisans programı sunumunun gerçekleştiği dikkate alındığı, açıköğretim yöntemiyle 33 farklı programın sunuluyor olması ve bunların 13'ünün birden fazla üniversitede sunuluyor olması yine değerlendirilmesi gereken bir unsurdur.

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze 100 yıllık süreçte uzaktan eğitim hep gündemde olmuştur. 1950'li yılların ortalarına kadar kavramsal düzeyde tartışılan uzaktan eğitim bu yıllardan itibaren yükseköğretim düzeyinde uygulama alanları bulmuş ancak yaygın uygulama 1981 tarihinde Yükseköğretim Kurumu Yasasının kabulüyle Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesinin uygulamaları ile gerçekleşmiştir. 2011 yılından günümüze kadar ki süreçte ise özellikle yasal altyapının oluşması ile diğer yükseköğretim kurumları alana yoğun biçimde katılmaya başlamışlardır. Bu yönüyle uzaktan eğitimin günümüzde yükseköğretimde ana akım içerisinde yerini aldığı söylenebilir. Nitekim yakın zamanda yaşanan pandemi ve doğal afetlerde de tüm eğitim düzeylerinde başvurulacak yegâne öğretim yöntemi olarak kabul edilmiş ve uygulanmıştır.

Bunun yanında uzaktan eğitimin Türkiye'deki 100 yıllık gelişim sürecindeki uygulamaların bir kısmının sürdürülemediği bir kısmının ise uzun yıllardır başarıyla sürdürüldüğü görülmektedir. Özellikle çalışmada 2011 yılı sonrasında günümüze kadarki incelenen dönemde birçok üniversite diploma programları uygulamaları ile uzaktan eğitimin yaygınlaşmasını sağlamışlardır. Bununla birlikte özellikle uzaktan öğretim alanında uygulamalarını sonlandıran üniversite sayılarının yüksekliği dikkat çekicidir. Bu durum sunucu üniversiteler açısından kaynakların yanlış kullanımı ve öğrencileri açısından ise zaman ve maddi kayıplar anlamına gelmektedir. Yine kitlesel öğretim olarak kabul edilen açıköğretim tarafında ise sunucu üniversite sayısının artmasının ve artmaya devam etmesinin sonuçları kapsamlı değerlendirilmelidir. Çünkü kitlesel eğitim, özellikle sunucu eğitim kurumlarının belirli bir ölçüğe ulaşmaları sonucu elde edecekleri ekonomik tasarruflarla kaliteli eğitim sunumu yapmaları ve maliyet yapılarını düzenlemeleri sonucu başarıya ulaşacaktır. Çok sayıda kurumun bunu gerçekleştirmesini sağlamanın etkileri önemle değerlendirilmesi gereken bir konudur. Bu yönde yapılacak değerlendirmeler de çalışma içerisinde vurgulanmaya çalışıldığı gibi çok yönlü bir bakış açısı geliştirilebilmeli, uzaktan eğitimin teknolojik bakış açısı ile açıklanması ve değerlendirilmesinin yanında sürdürülebilirliği etkileyen diğer unsurların da dikkate alınması gerekir. Uzaktan eğitimin sunumunu ve başarı koşullarını etkileyen unsurlar olarak teknoloji, ulusal ve kurumsal düzeyde yönetim ve organizasyon yapıları, mali olanaklar, yasal düzenlemeler, öğrenci sayılarının yeterliliği, insan gücü kaynakları gibi çok sayıda unsur dikkate alınmalıdır. Buna göre bu unsurlar uzaktan eğitime yönelik gelecek akademik çalışmalarda Türkiye özelinde kapsamlı araştırılması gereken konular olarak kabul edilebilir.

Kaynakça

- Açıköğretim, (2023). *Yurt dışı programları*. Erişim adresi: <https://anadolu.edu.tr/acikogretim/yurtdisi-programlari>
- Alkan, C. (1981). *Açık üniversite: Uzaktan eğitim sistemlerinin karşılaştırılması olarak incelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Bellibaş, M. Ş. ve Gümüş, S. (2018). Eğitim yönetiminde sistematik derleme çalışmaları. K. Beycioğlu, N. Özer, Y. Kondakçı (Ed.), *Eğitim yönetiminde araştırma* (s. 506-509) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. doi: 10.3316/QRJ0902027
- Bozkurt, A. (2017). Türkiye’de uzaktan eğitimin dünü, bugünü ve yarını. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 85-124. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/403827>
- Candemir, A. (2014). Eğitim televizyonunun örgüt yapısı: ETV modeli. A.E. Özkul, C.H. Aydın, E. Toprak, ve E. Genç Kumtepe (Ed.), *Açıköğretimle 30 yıl* içinde (s. 109-136). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Çekerol, K. (2020). Uygulanan programlar çerçevesinde Türkiye yükseköğretim politikalarında açıköğretim ve uzaktan öğretim. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14(31), 718-743. doi: 10.29329/mjer.2020.234.34
- Çoban, S. (2012). Uzaktan ve teknoloji destekli eğitimin gelişimi. M. Akgül ve diğerleri (Ed.), *XVII. Türkiye’de İnternet Konferansı Bildiri Kitabı* (s.63-69) içinde. Eskişehir, Türkiye. Erişim adresi: <https://avesis.comu.edu.tr/yayin/3e4d4adf-8c26-4c30-a9ad-0cb50674f60d/uzaktan-ve-teknoloji-destekli-egitimin-gelisimi>
- Ebranati, P. (2007). *Eğitmenler için e- öğrenme esasları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Göksel, N. (2015). Uzaktan eğitim: Çevrimiçi öğrenmede sistem yaklaşımı. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 129-138. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/798185>
- Fırat, M. (2019). *Uygulamadan kurama açık ve uzaktan öğrenme*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Guri-Rosenblit, S. (2014). Distance education systems and institutions in the online era: An identity crisis. O. Zawacki-Richter & T. Anderson (Ed.), *Online distance education towards a research agenda* içinde (s.109-129). Edmonton, Canada: Athabasca University Press.
- Gümüsel, G. ve Dölen, H. (2022). Dünyada ve Türkiye’de uzaktan eğitime tarihsel bir bakış ile gelecek eğilimler. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 8(15), 152-166. Erişim adresi: <https://socratesjournal.org/index.php/pub/article/view/125/115>

- Higgins, J. P. T. ve Green, S. (Eds.). (2011). *Cochrane handbook for systematic reviews of interventions*. Erişim adresi: <https://training.cochrane.org/handbook/current>.
- İşman, A. (1997). Diffusion of distance education in Turkish higher education. *Educational Technology Research and Development*, 45(2), 124-128. doi: <https://doi.org/10.1007/BF02299529>
- İşman, A. (2011). *Uzaktan eğitim*. Ankara: Pegem Akademi
- Kaufman, D. (1989). Third generation course design in distance education. R Sweet. (ed.) *Post-secondary distance education in canada: policies, practices and priorities* içinde, Athabasca: Athabasca University/Canadian Society for Studies in Education. Erişim adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED336648.pdf>
- Kaya, Z. (2002). *Uzaktan eğitim*. Ankara: Pegem Yayıncılık
- Kaya, Z. ve Odabaşı F. (1996). Türkiye’de uzaktan eğitimin gelişimi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 29-41.
- Keegan, D. (1996). *The foundations of distance education (3. Ed.)*. London, England: Routledge Falmer.
- Kırık, A. M. (2014). Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimi ve Türkiye’deki durumu. *Marmara İletişim Dergisi*. 0(21), 73-94. doi: 10.17829/midr.20142110299
- Latchem, C., Özkul, A. E., Aydın, C. H. ve Mutlu, M. E. (2006). The open education system, Anadolu University, Turkey: E-transformation in a mega university. *Open Learning: The Journal of Open, Distance and e-Learning*, 21(3), 221-235. doi: 10.1080/02680510600953203
- Moore, M. G. ve Kearsley, G. (2012). *Distance education-A systems view of online learning (3rd ed.)*. Belmont, California: Wadsworth Cengage Learning.
- Özalp, R. (1975, 20 Ağustos). Mektupla öğretim ve uygulama yöntemi. Milliyet gazetesi.
- Özer, B. (1989). *Türkiye’de uzaktan eğitim: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi’nin uygulamaları*. Erişim adresi: https://www.academia.edu/909415/T%C3%9CRK%C4%B0YEDE_UZAKTAN_E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M_ANADOLU_%C3%9CN%C4%B0VERS%C4%B0TES%C4%B0_A%C3%87IK%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M_FAK%C3%9CLTES%C4%B0N%C4%B0N_UYGULAMALARI
- Özkul, A. E. (2009). Türkiye’de açık ve uzaktan yükseköğretim. T. Çelik ve İ. Tekeli (Ed.). *Türkiye’de Üniversite Anlayışının Gelişimi* içinde (s. 677-741). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayını.
- Peters, O. (1983). *Distance education and industrial production: A comparative interpretation in outline*. Erişim adresi: <http://www.c3l.uni-oldenburg.de/cde/found/peters67.htm>

- Shale, D. (2010). Beyond boundaries: The evolution of distance education. M.F. Cleveland Innes ve D.R. Garrison (Ed.), *An introduction to distance education: Understanding Teaching and Learning in a New Era* içinde (s. 91-107). Newyork and London: Routledge Taylor and Francis Group.
- Şahin, M. (2021). Dünyada ve Türkiye’de yükseköğretimde uzaktan eğitimin tarihi ve gelişim süreci. *Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(7), 91-113. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkuefder/issue/63331/891584>
- Taylor, J. (2001). Fifth generation distance education. (Higher Education Series, Report No: 40). Canberra, Australia: Department of Education, Training and Youth Affairs web sitesinden erişildi: <http://www.c3l.uni-oldenburg.de/cde/media/readings/taylor01.pdf>
- Varol, A. (2002). YÖK Enformatik Millî Komitesinin görevleri ve Türkiye’de uzaktan eğitim. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(3), 41-53. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sakaefd/issue/11224/134147>
- YÖK Atlas (2021-2023). *Yükseköğretim program atlası: Lisans atlası-önlisans atlası*. Erişim adresi: <https://yokatlas.yok.gov.tr/>
- İlgili yıl ÖSYM Kılavuzları. Erişim adresi: <https://www.osym.gov.tr/TR,25350/2023.html>

Extended Abstract

Distance education is currently a widespread practice in Turkish higher education system, which allows universities to offer educational services for a huge number of learners. The concept was discussed and some related practices were proposed within the framework of education mobilization in the early years of the republic and some practices were implemented at different levels of education as of 1950s. Further practices until 1980s were generally carried out as part of some special projects supervised by academicians in the higher education system. Later, distance education evolved into a new era following the enactment of Higher Education Law and the establishment of Anadolu University Open Education Faculty in 1981. Finally, other Turkish universities also implemented distance education practices, which led to the recognition of distance education as a mainstream teaching method in Turkish higher education.

Purpose

Widespread use of information and communication technologies has accelerated the development of distance education worldwide as a practice preferred for different purposes and at different levels of education. Many countries implement distance education practices by adapting its principles according to their specific conditions. Similarly, Türkiye created its own distance education model in which these practices are primarily preferred in higher education institutions. In addition, a large-scale educational institution offers distance education as a mass education practice for a considerable number of learners while others prefer to integrate this type of teaching into more compact special projects. Initiated with the establishment of Turkish Republic and implemented for different purposes and at different levels of education as of 1950s until 1980s, this Turkish model of distance education became more prevalent after the establishment of Anadolu University Open Education Faculty and the involvement of other universities in this model. Today, four Turkish universities provide open education services and other universities offer distance education courses and programs for their students, which might be considered as a specific model unique to Turkish education system. Accordingly, this study aims to clarify the developmental phases of this model in Turkish Higher Education and evaluate the current status and practices.

Design and Methodology

The study used the multiple method, which included systematic review approach and document analysis. Systematic review refers to compiling all printed and electronic publications related to a research problem according to predetermined criteria in order to come up with a comprehensive answer to the problem. Therefore, systematic review studies might aim to make a general review of publications focusing on a specific field and discipline or make new analyses based on the findings of studies on a specific topic. The basic criterion for the purposes of this study was determined as “development of distance education in Türkiye”. Later, the literature was reviewed to compile publications focusing on development of distance education according to certain periods. At this point, the researcher paid a special attention to the studies elaborating periodic characteristics rather than the studies merely reporting a chronological list (although they were also included in the data) since they are believed to provide useful information helping researchers in the field to understand the current practices more clearly. All the publications compiled after the literature review were accepted as the dataset; i.e, they became the sampling of the study. The studies dealing with development of distance education in terms of the periods they define and explain were included in “systematic review”. Later, period-related definitions given in the studies involved in the “systematic review” were accepted as themes, and a detailed descriptive analysis was performed accordingly.

Finally, the current status of distance education in Türkiye was explained through the findings obtained from the document analysis, which basically refers to examination and evaluation of printed and electronic materials (computer-based and accessible via the internet). To achieve this purpose, the official websites of Turkish Higher Education Council and Student Selection and Placement Center in addition to those of the higher

education institutions offering open education and distance education course or programs in Türkiye, and other related printed materials were examined and the related data were obtained.

Findings

The studies on the development of distance education in Türkiye mainly focus on how distance education presentation technologies have changed in the course of time. Although this approach seems to be a valid one, the systematic review carried out within the scope of this study revealed that development of distance education (beyond a technological point of view) can be investigated under four periods:

- 1923-1955: Conceptualization of distance education
- 1956-1981: Correspondence Education
- 1981-2010: Centralized Open Education
- 2011- ....: Spread of distance education practices

1923-1955: Called “conceptualization of distance education”, this period is characterized with the conceptual discussions regarding distance education until the mid-1950s as well as some proposed practices that were not given the opportunity to be implemented. “1956-1981”. The first practices started to emerge in this “Correspondence Education” period. The project undertaken by Ankara University targeting the employees of a bank is recognized as the start of the period and the first structured distance education practice in Türkiye. In addition, Center of Higher Correspondence Education was established by Ministry of National Education in order to provide higher education opportunities through distance education method for young people who graduated from a high school but failed to be accepted by a higher education institution. This practice was followed by Mass Higher Education Council; however, both practices were not long-lasting ones and were terminated in short time.

The third period “1981-2010”, called “Centralized Open Education” witnessed the consequences of the enactment of Higher Education Law in 1981, which was then considered a reform in higher education. Anadolu University Open Education Faculty was established in that year and started to provide distance education services. The practices initiated by Anadolu University and some special projects launched by other universities promoted the development and spread of distance education at both national and international levels. Anadolu University was recognized as a Mega University worldwide.

Many other universities in addition to Anadolu University started to offer distance education practices in the last period, i.e. from 2011 to the present. This period is characterized with the proliferation of distance education practices by other higher education institutions across the country and the end of centralized distance education. In addition, distance education was split into two separate concepts – i.e. open and distance education- in this period and universities started to offer programs according to this discrimination. Here, distance education refers to “online education” and open education to “mass teaching”. A total of 62 universities opened distance education associated degree programs and 20 universities bachelor’s degree programs. Four universities are “servers” of open education programs in Türkiye. Above mentioned practices can be accepted as the components of Turkish model of distance education.

Research Limitations

This study focused on development of distance education in higher education. In this regard, this development process was examined in relation to associate and bachelor’s degree programs offered by universities as of 1981. These universities adopt distance education methodologies also to offer support programs, certificate programs and graduate degree programs. However, the present study is limited to associate and bachelors’

degree programs since the inclusion of other programs would extend the scope of the study too much. The researcher assumed that the results to be obtained in this study would sufficiently reflect and explain this development, which was also confirmed by the findings.

Implications

This study aims to clarify the development of distance education and its current status in Türkiye in 100 years' time starting from the foundation of the republic until the present. It is acknowledged that there has always been a huge demand for education in Türkiye since the declaration of the republic. In parallel with this demand, there was a great demand for all distance education practices as of 1950s; however, it was not until the open education practices initiated by Anadolu University Open Education Faculty in 1981 that sustainable practices were implemented in the country. Therefore, it is essential to examine the factors leading to successful implementation of distance education and open education practices by Anadolu University Open Education Faculty for more than 30 years at both national and international levels. Türkiye has adopted a distance education model as of 2011 suggesting that all higher education institutions can provide distance education and open education practices can be offered by more than one university. However, the findings of the present study revealed the presence of some serious problems within this model. For instance, the universities serving associate and bachelor's degree programs as well as others offering open education programs failed to continue these programs and withdrew from the field in a short time. It is clear that both situations might lead to undesirable consequences such as inefficient use of available resources. Therefore, there is growing need to conduct comprehensive academic studies to explore and evaluate national distance education policies, quota practices, distance education infrastructure of universities and available human resources.

Originality

The study aimed to present the development of distance education in Türkiye in 100 years' time and allowed a comprehensive evaluation of current practices under the light of data obtained from the literature review regarding the post-1980 period.

Araştırmacı Katkısı: Kamil ÇEKEROL (%100).